

Treball de fi de grau

Títol

Autor/a

Tutor/a

Grau

Data

Full Resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Autor/a:

Tutor/a:

Any:

Titulació:

Paraules clau (mínim 3)

Català:

Castellà:

Anglès:

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:

Castellà:

Anglès

Compromís d'obra original*

L'ESTUDIANT QUE PRESENTA AQUEST TREBALL DECLARA QUE:

1. Aquest treball és original i no està plagiat, en part o totalment
2. Les fonts han estat convenientment citades i referenciades
3. Aquest treball no s'ha presentat prèviament a aquesta Universitat o d'altres

I perquè així consti, afegeix a aquesta plana el seu nom i cognoms i la signatura:

***Aquest full s'ha d'imprimir i lliurar una còpia en mà al tutor abans la presentació oral**

ÍNDEX

RESUM	2
I. INTRODUCCIÓ	3
II. METODOLOGIA	4
III. RELACIONS, GASETES, NEGOCI I PODER	6
Gasetes i avisos	8
El negoci de les notícies	11
Premsa i poder	13
IV. LA PREMSA A LA CATALUNYA DEL SEGLE XVII	16
Antecedents	16
El context històric: la Guerra dels Segadors	18
La premsa catalana de 1640	22
La gaseta de Jaume Romeu	26
V. CINC ANÀLISIS DE TEXTOS PROTOPERIODÍSTICS	28
Una relació de monstres.	28
Déu desfà l'exèrcit hispànic amb una tempesta	30
Les misèries de la guerra	33
La Catalunya militar	35
Notícies de terres llunyanes	38
VI. CONCLUSIONS	41
VII. BIBLIOGRAFIA	43
VIII. ANNEX	45

RESUM

El present Treball de fi de Grau té per objecte d'estudi el *protoperiodisme* –o l'incipient periodisme dels segles XVI i XVII– en les dues principals formes i expressions que presentava, dos gèneres anomenats relació de successos i gaseta. La relació se la considera un antecedent del reportatge modern, i la gaseta com un precedent de la notícia. La relació tractava un sol succés extraordinari –com una batalla, una catàstrofe natural o, fins i tot, un esdeveniment sobrenatural–. La gaseta, en canvi, manté certes similituds amb un diari modern, ja que inclou notícies breus procedents de diversos indrets i diferenciades entre sí. Generalment, es tracta de fets polítics i militars rutinaris.

El treball aborda dues problemàtiques clau en relació a la *protoprensa*: el negoci que hi havia al darrere i la relació que tenia amb els poders polític i religiós. En quant al primer aspecte, l'elaboració i la venda de notícies era una de les fonts principals d'ingressos per a molts impressors. A diferència de les grans obres polítiques, filosòfiques, històriques i religioses que imprimien, relacions i gasetes gaudien d'un públic constatat i un preu assequible. L'expansió de la premsa va ser limitada pel poder, però alhora impulsada sota un ferri control amb finalitats propagandístiques i morals.

A Catalunya, el moment de màxima importància de la premsa al segle XVII el motiva la revolta de 1640 contra el projecte centralista del Comte-duc d'Olivares. La conflictivitat institucional, i després bèl·lica, mou les institucions d'autogovern del principat a impulsar la premsa com a mitjà de propaganda per convèncer els catalans de la lluita contra la Monarquia Hispànica i per difondre llur missatge arreu d'Europa. D'ençà 1640 augmenta la xifra d'impressors a Barcelona, creix el nombre de publicacions impreses i, gràcies a la influència directa de la Corona francesa, es produeix una modernització incipient de la premsa a nivell de format i continguts. El curs desfavorable de la guerra, que culmina amb el setge de Barcelona el 1652, impedeix, però, una plena modernització.

Un anàlisi de diverses relacions impreses a Barcelona entre 1628 i 1642 permet dibuixar la premsa catalana com una forma d'expressió característicament barroca. La religiositat de la contrareforma és fa palesa en un discurs que adopta amb freqüència les formes del sermó. Als catalans de la primera meitat del segle XVII, com a la resta d'uropeus occidentals, els fascinaven els fets escabrosos, els miracles, les catàstrofes i els monstres. La premsa de 1640, però, s'endinsa força més a la dinàmica bèl·lica per esdevenir un canal de propaganda en favor dels objectius polítics de les autoritats. La barbàrie de l'enemic castellà, la reivindicació del rei de França com un senyor lleial i poderós, o, directament, que Déu és afavoreix la causa catalana, són els missatges principals que llancen les relacions catalanes de la Guerra dels Segadors.

I. INTRODUCCIÓ

L'any 1676 Antonio de Fuentelapeña, frare caputxí, publicà a Madrid un llibre titulat *El Ente dilucidado: discurso vnico nouissimo que muestra ay en naturaleza animales irracionales invisibles y quales sean*. Fuentelapeña tracta, en aquesta obra tan peculiar, una “Question unica, en que se prueba que hay Animales invisibles y que por la mayor parte lo sean los que se llaman Duendes, Tragos y Phantasmas”. Aquell mateix any, Antonie van Leeuwenhoek, comerciant de teles holandès i científic aficionat, descobrí uns altres éssers invisibles. Leeuwenhoek observà, per primer cop a la història, un bacteri a través d'un microscopi. El descobriment d'aquest tipus de microorganismes, totalment desconeguts fins aleshores, no cal dir-ho, va resultar revolucionari. La teoria de Fuentelapeña, en canvi, es veié desacreditada tan bon punt estrenat el Segle de les Llums.

L'època barroca fou un temps de contradiccions. Mentre la ciència experimentava avenços vertiginosos i el mercantilisme transformava radicalment les estructures socials i el poder dels monarques, s'imposava a les ments dels europeus una regressió intel·lectual i artística que porta, alguns autors, a parlar d'un parcial “retorn a l'Edat Mitjana”.¹ Europa va viure, entre els segles XVI i XVII, l'esclat de religiositat de la Contrareforma, les guerres de religió entre catòlics i protestants, que van dur caos i destrucció a Alemanya, França, Holanda, Suïssa i altres països; i també l'onada de caça de bruixes més virulenta de la història. El barroc és una època obscura entre el Renaixement i la Il·lustració, una època en la qual es combinen racionalitat i irracionalitat, i també el moment històric que veu el naixement de la moderna premsa periòdica.

Com era el periodisme, o *protoperiodisme* del segle XVII? Quina mena de publicacions hi havia i a qui es dirigien, qui n'eren els autors, quins filtres aplicava el poder a la lliure circulació d'informació, com funcionava el negoci? Aquestes són algunes de les preguntes que l'autor del present treball es va plantejar abans d'endinsar-se al món de la premsa barroca. Si bé és cert que altres autors de força més renom ja han tractat de respondre les incògnites plantejades, la meua impressió és que la major part d'estudis són parcials, limitats a qüestions massa concretes, i que cal una compilació de les idees i visions que els estudiosos de la matèria han anat plasmant els últims anys per oferir una panoràmica general del periodisme del barroc.

I què passava a Catalunya? Heus aquí l'altra gran qüestió. De França, els Països Baixos, Anglaterra o fins i tot Alemanya en coneixem força detalls, però no en sabem massa, del periodisme que es feia a Catalunya a mitjan segle XVII. Es pot aplicar el concepte de la *decadència* –ja força desacreditat– a la premsa? Segueix Catalunya els passos d'Holanda o Anglaterra? A banda d'una panoràmica general del periodisme europeu, sens dubte és interessant oferir una òptica més restringida a nivell català per respondre preguntes com qui eren els principals impressors, quina mena de peces publicaven o quina relació tenien amb les esferes de poder al conflicte institucional entre Catalunya i la monarquia dels Àustries de Madrid.

¹ Maire Bobes, Jesús. *Cuentos de la Edad Media y del Siglo de Oro*. Madrid: Akal, 2002, p. 18.

II. METODOLOGIA

Aquest treball es divideix en tres grans blocs, cadascun dels quals té un objecte d'estudi diferent. Els dos primers blocs són de caràcter eminentment teòric, mentre que el tercer, i més extens, és de tipus pràctic.

El primer apartat se centra a fer una descripció breu però acurada de les característiques formals i temàtiques dels dos grans tipus de publicació periodística del segle XVII, és a dir, la relació de successos i la gaseta –d'aquesta a més se'n tracen els orígens–. També, al mateix apartat, s'explica de forma breu com funcionava el negoci de les notícies, com es produïen, quina mena de persones n'eren els autors, qui les imprimia per vendre-les i qui les comprava. En últim lloc, per introduir el segon bloc, s'explica com va evolucionar la relació entre els centres de poder –ja fossin polítics, ja religiosos– i els impressors del segle XVI al XVII, posant èmfasi a factors com el patrocini i la censura de les autoritats per tal de controlar el flux d'informacions que publicaven.

El segon apartat aborda la problemàtica de la premsa catalana del barroc, prenent com a base la teoria de Henry Ettinghausen segons la qual la Guerra dels Segadors entre el rei Felip IV de Castella i les institucions catalanes suposà un “boom periodístic” marcat per l'augment d'impressors i l'expansió de la premsa catalana. Abans d'entrar a la relació i anàlisi d'aquest fenomen, però, el bloc consta d'una introducció als inicis i l'evolució de la premsa catalana primigènia des de la primera publicació protoperiodística coneguda a les terres catalanes, que data de 1509, fins el començament d'una política editorial, més o menys concreta, per part del Consell de Cent de Barcelona el 1631. Posteriorment, per tal de comprendre el *boom* de la premsa catalana, s'expliquen de forma breu els orígens i l'evolució de la Guerra dels Segadors.

L'anàlisi i explicació del *boom* descrit per Ettinghausen es contextualitza degudament al si d'una “guerra de papers” o de propaganda entre els dos bàndols enfrontats. Els aspectes lingüístics i la influència mútua entre les premses catalana, francesa i portuguesa són tractats també, a més de l'evolució de la premsa durant el conflicte. Un subtema separat és el de la gaseta de Jaume Romeu, mostra incipient de l'existència, per bé que efímera, a Catalunya, d'una premsa periòdica, o almenys publicada amb una certa regularitat, per influència directa de la *Gazette de France*, la principal publicació de l'època a Europa.

El tercer bloc és pràctic i consisteix en un anàlisi en profunditat de quatre relacions i una publicació a mig camí entre la gaseta i la relació. Les cinc han estat publicades a Barcelona entre els anys 1628 i 1642, que abracen el *boom* de Henry Ettinghausen. Els criteris de selecció són absolutament capriciosos. No he pretès fer una mostra representativa, en termes quantitatius, de les notícies que es publicaven, sinó copsar els diferents temes que apareixien a la premsa catalana. Monstres, fets sobrenaturals com miracles, batalles, actes multitudinaris i notícies de països llunyans són els escollits. A més de l'excel·lent compilació d'Ettinghausen *La Guerra dels Segadors a la premsa de l'època* (Barcelona: Curial Edicions, 1993), als materials analitzats hi he tingut accés a través de la Biblioteca Nacional de Catalunya i la Biblioteca Digital Siglo de Oro. Tots excepte un –a causa de la seva longitud– els he adjuntat al final com a annex.

L'objectiu de l'anàlisi és descriure el fi que persegueix cada notícia, els recursos discursius que emprava, el seu registre lingüístic i contextualitzar degudament cada peça en relació al moment històric. L'estudi de les relacions i les gasetes resulta una bona forma de conèixer l'època barroca a través de productes dirigits a un públic estàndard.

III. RELACIONS, GASETES, NEGOCI I PODER

A principis del segle XVII la premsa europea era força heterogènia, o, si més no, la denominació dels formats de publicació coexistents era d'allò més diversa: *relacions*, *cartes*, *còpies de cartes*, *avisos* i *noves* són algunes de les fórmules que empraven per auto-denominar-se. Henry Ettinghausen fa distinció entre dos models fonamentals amb trets diferenciats i algunes característiques comunes; la *gaset* o *avís*, i la *relació*.² De la mateixa manera, Jaume Guillaumet estableix una distinció similar i afirma que es pot considerar la *relació de successos* un antecedent del gènere del reportatge i la *gaset* com un antecedent de la notícia.³ Joan Manuel Tresserras destaca la importància d'aquest tipus de publicacions per davant de la premsa diària que sorgeix a Catalunya i Espanya a mitjan segle XVIII, assenyalant que:

La informació que coneixem avui és, en molts aspectes, més deutora dels fulls volants, dels plec i les gasetes del segle XVII –i les seves descendents del segle XVIII– que no pas aquests modestos diaris amb poc suc i bruc, mancats de la mínima noció d'actualitat i amb un discutible sentit de qualsevol funció periodística informativa o d'entreteniment.⁴

Aquest primer capítol es dedica a la definició i descripció de les *relacions de successos* i les *gasetes*, de les quals es ressenyen els principals trets en quant al contingut, l'estil i el format físic. També aborda el negoci incipient del periodisme a principis del segle XVII i l'estreta relació que es donava entre la premsa, el poder i la publicística en una període històric convuls marcat per la guerra i la lluita de poders.

Relacions

La forma més habitual de publicació periodística a l'Espanya del Segle d'Or era la *relació*, una peça de caràcter ocasional que tractava sobre un sol fet, generalment de manera extensa. Les *relacions de successos* no tenien una temàtica específica, sinó que informaven sobre tot tipus d'esdeveniments: festius –com casaments reials, exèquies, beatificacions i canonitzacions–, polítics i religiosos –victòries militars i actes de fe–, i fins i tot extraordinaris –miracles, catàstrofes naturals, crims horripilants i viatges a terres exòtiques i desconegudes–.⁵

L'objectiu bàsic de les *relacions de successos*, informar la població sobre esdeveniments memorables, es mesclava amb altres finalitats. “Les *relacions* contribuïen notablement a

² Ettinghausen, Henry. *Prensa comparada: las relaciones hispano-francesas en el siglo XVII*. Actes del «II Congreso Internacional de Hispanistas del Siglo de Oro», ed. per M. García Martín... [et al.]. Salamanca: Universidad, 1993, p. 339.

³ Citat a: Espejo, Carmen. *El mercado de las noticias en España: la Gazeta de Roma (Valencia, 1619)*. A: Andrés, Gabriel (ed.). *Proto-giornalismo e letteratura. Avvisi a stampa, relaciones de sucesos*. Milà: Franco Angeli. 2013, p. 26.

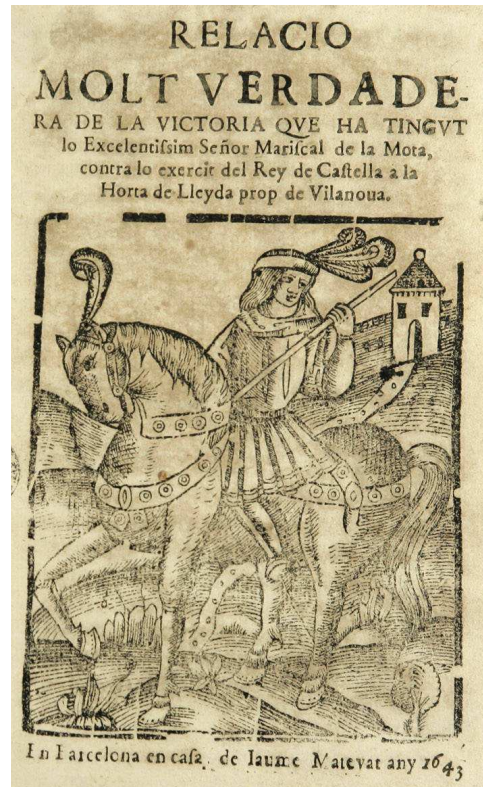
⁴ Tresserras, Joan Manuel. *Els orígens dels impresos periòdics als Països Catalans*. Periodística, 5, 1992, p. 62.

⁵ Pena Sueiro, Nieves. *Estado de la cuestión sobre el estudio de las Relaciones de sucesos*. Pliegos de bibliofilia, 13, 2001, p. 43.

estructurar la visió de la realitat i a donar-li sentit, al mateix temps que alegraven, divertien, meravellaven o espantaven els lectors de l'època del barroc", afirma Ettinghausen.⁶ Alhora, constituïen una eina propagandística en mans dels poders civil i religiós, que les empraven, respectivament, per donar a conèixer triomfs militars i moralitzar la població, entre d'altres fins que tenien per objectiu fidelitzar els súbdits.

De la importància de les relacions en la creació d'opinió pública en fa palesa Ettinghausen, que destaca que "...devien constituir les lectures més corrents de la gent que sabia llegir, i que (sobretot quan apareixien en vers) estaven a l'abast fins i tot dels analfabets i semianalfabets, com avui dia la ràdio o la televisió".⁷ L'estil de les relacions és directe i planer. Es tracta de literatura popular que pretén arribar a un públic ampli, no necessàriament versat en el coneixement de la llengua. La majoria es publicaven en prosa, però algunes ho feien en vers. Eulàlia Miralles assenyala que la prosa era emprada per difondre els relats verídics, mentre que el vers contenia elements de ficció.⁸

Un aspecte particular de les relacions de successos és que barregen els conceptes anglosaxons contraposats de *facts* i *fiction*, en equiparar, i fins i tot mesclar, fets reals i verificables amb successos fantàstics que avui dia resulten inversemblants.⁹ Per exemple, una *Relación verdadera de un caso raro y maravilloso* publicada a Barcelona el 1627 relata com les bales que uns soldats suecs –protestants– disparen contra un crucifix, a Polònia, reboten i en maten 14.000.¹⁰ Paradoxalment, les relacions defensaven alhora la veracitat del text per mitjà d'elements discursius i, de vegades, la procedència de l'autor –gairebé sempre anònim–, que podia ser un espectador presencial o algú que no tenia l'escriptura per ofici.¹¹ Moltes relacions, de fet, eren o pretenien ser còpies de cartes.

Portada d'una relació impresa a Barcelona el 1643 que mostra diversos elements estilístics –capçalera, il·lustració i colofó–.

⁶ Ettinghausen, Henry. *La Guerra dels Segadors a les gasetes europees*. Pedralbes, 18, 1998, p. 360.

⁷ Ettinghausen, Henry. *Informació, comunicació i poder a l'Espanya del segle XVII*. Manuscrits, 23, 2005, p. 49.

⁸ Miralles, Eulàlia. *Els escriptors catalans en una Europa en conflicte: la propaganda política impresa a la Guerra dels Segadors*. Caplletra, 52, 2012, p. 188.

⁹ Ettinghausen, Henry. *Prensa comparada: las relaciones hispano-francesas en el siglo XVII*, p. 340.

¹⁰ Ettinghausen, Henry. *Prensa amarilla y Barroco español*. A: Chartier, Roger i Espejo, Carmen (eds.). *La aparición del periodismo en Europa: comunicación y propaganda en el Barroco*. Madrid: Marcial Pons, 2012, p. 143.

¹¹ Miralles, Eulàlia. *Els escriptors catalans en una Europa en conflicte*, p. 187.

En quant a les característiques físiques, les relacions de successos presenten la forma de plecs –fulls doblegats en forma de quartilla– i són impreses en paper d’escassa qualitat, sense enquadrar. Algunes duen una portada, que pot anar adornada amb una orla i un gravat de tipus xilogràfic. La funció de les imatges, que solen ser simples i poc imaginatives, no era només decorativa. També pretenien atraure el públic i reforçar el contingut de la publicació. Així, és habitual que les relacions que tracten fets bèl·lics, com setges o batalles, vagin acompanyades d’il·lustracions de fortaleses, vaixells de guerra o cavallers amb armadura.¹²

Al colofó de la primera pàgina de tota relació hi solen aparèixer el nom de l’impressor i altres informacions tipogràfiques, com la data i el lloc d’impressió. El text, que comença amb una lletra capital, de vegades xilogràfica, és molt atapeït i presenta pocs o cap punt i apart per tal d’aprofitar al màxim l’espai. A més, la professora Nieves Pena Sueiro, de la universitat d’A Coruña, destaca que:

Estas *Relaciones* son “impresos menores, papeles de jornada, labor menuda en la que ejercitar a los aprendices y rentabilizar letrerías y materiales impresorios...” y por ello suelen tener una tipografía muy descuidada, pues se usan frecuentemente tipos gastados y se reutilizan los tacos xilográficos de los grabados.¹³

Gasetes¹⁴ i avisos

Les *gasetes* eren formes informatives plenament vigents a França, Itàlia, els Països Baixos, Alemanya i Anglaterra vers el 1640. A diferència de les relacions de successos, es publicaven amb una regularitat periòdica i no es restringien a un sol esdeveniment, sinó que incloïen notícies procedents de diversos indrets –sobretot de temàtica política i militar–. Les *gasetes*, doncs, publicaven notícies ordinàries, mentre que les relacions es limitaven a successos extraordinaris. Els precedent immediat de la *gasete* són els *avisos manuscrits*, serveis regulars de notícies escrites a mà per escriptors professionals, o “semi professionals”, en paraules d’Ettinghausen, que proliferaren a Itàlia finals del segle XV i van estendre’s per Europa a començaments del segle XVI.¹⁵

Els avisos manuscrits van sorgir a un nucli reduït de grans ciutats europees, com Roma, Venècia, París, Frankfurt, Colònia o Anvers, on es donava la confluència de xarxes diplomàtiques i comercials que permetien als autors aplegar notícies procedents d’indrets llunyans a través de serveis de correus o postes, com aquell que era en mans de la famí-

¹² Fontcuberta i Famadas, Cristina. *L’ús de la imatge a la Guerra dels Segadors*. Pedralbes, 23, 2003, p. 152.

¹³ Pena Sueiro, Nieves. *Estado de la cuestión sobre el estudio de las Relaciones de sucesos*, p. 44.

¹⁴ En termes etimològics, Javier Díaz Noci assenyala dos possibles orígens del mot *gasete*: una moneda de valor escàs creada el 1539, la *gazzetta*, que suposadament era el preu que costava adquirir el periòdic, o bé el diminutiu de *gazza*, garsa, “por su verbosidad mendaz”. Díaz Noci, Javier. *El oficio del periodista en el siglo XVII: gaceteros, impresores y comerciantes*. Periodística, 10, 2002, pp. 18-19.

¹⁵ Infelise, Mario. *Los orígenes de las gacetas: sistemas y prácticas de la información entre los siglos XVI y XVII*. Manuscripts, 23, 2005, p. 35.

lia Tassis.¹⁶ Els avisos eren la combinació d'aquestes informacions amb notícies de collita pròpia. En tractar-se de manuscrits, evitaven la censura del poder amb més facilitat que les relacions de successos i, en conseqüència, tenien un preu força més elevat.¹⁷ Els autors els reproduïen en copisteries i els distribuïen a canvi d'una retribució econòmica entre persones d'un perfil social elevat –mercaders, nobles, eclesiàstics–.

La transició dels avisos manuscrits a les gasetes té lloc a començaments del segle XVII a Alemanya i els Països Baixos, quan comencen a adoptar un format imprès. A les terres del Sacre Imperi sorgeixen la *Relation aller Fürnemmen und gedenckwürdigen Historien* –Col·lecció de totes les notícies distingides i commemorables–, el 1605 a Estrasburg, i l'*Aviso Relation oder Zeitung* a Wolfenbüttel, el 1609. Pel què fa als Països Baixos, ja el 1605 trobem documentat el *Nieuwe Tydinghen*, un periòdic quinzenal nascut a Anvers, que va esdevenir setmanal el 1617. Més tard, va aparèixer a Anglaterra, el 1622, el *Weekly News from Italy, Germany, Hungaria, Bohemia, the Palatinatem, France and the Low countries*, de caràcter igualment setmanal.

Giuseppe Maria Mittelli, *Il venditore di bollettini di guerra* (gravat, 1684).

La confusió entre el gènere de la *relació* i la *gaseta* és habitual fins a dates avançades: la primera gaseta espanyola acceptada com a tal es denominà, de fet, *Relacion o Gazeta de algvnos casos particulares, assi Politicos, como Militares, sucedidos en la mayor parte del Mundo, hasta fin de Diziembre de 1661*.¹⁸ Les gasetes, sigui com sigui, no van substituir les relacions de forma sobtada, sinó que hi van conviure de forma complementària fins al segle XVIII, cada cop distanciant-se més; primer assolint una periodicitat regular i, sobre tot, a través del títol, que indicava inicialment l'origen de les notícies –*Courante*

¹⁶ Tresserras, Joan Manuel. *Els orígens dels impresos periòdics als Països Catalans*. Periodística, 5, 1992, p. 57.

¹⁷ Espejo, Carmen. Un marco de interpretación para el periodismo europeo... A: Chartier, Roger i Espejo, Carmen (eds.). *La aparición del periodismo en Europa: comunicación y propaganda en el Barroco*. Madrid: Marcial Pons, 2012, pp. 108-109.

¹⁸ Espejo, Carmen. *El mercado de las noticias en España: la Gazeta de Roma (Valencia, 1619)*, p. 26.

Uyt Italyen volia dir que les noves procedien d'Itàlia-. Gasetas significava, doncs, data i lloc, i el concepte de la periodicitat es va començar a estendre entre els lectors.

La *Gazette de France* va ser un mitjà pioner al món de la premsa periòdica. Fundada el 1631 per Théophraste Renaudot amb privilegi de la Corona francesa, el suport incondicional de la monarquia absoluta de Lluís XIII –que hi veia una poderosa eina de propaganda– la permeté créixer ràpidament i absorbir altres publicacions. La Gazette sortia tres cops per setmana en un format físic de 4 pàgines a mida quartilla, que més tard van passar a ser 8 i 12.¹⁹ No només publicava notícies de caire polític i cròniques sobre els successos de la cort, sinó que també disposava de les *Feuilles du Bureau d'Adresse* –un full d'anuncis i serveis– i del setmanari *Nouvelles ordinaires des divers endroits*, dedicat a notícies internacionals, que comptava amb les següents “seccions”:

Le Turc, Le grand Duc de Moscovie, Le Roy de Dannemarc, La Pologne, La Suède, Le Roy de Hongrie, L'Electeur de Saxe, Celuy de Brandebourg, Les Electeurs de Mayence & de Cologne, Le Duc de Bavières, Le Duc de Lunebourg, La Landgrave de Cassel, La Maison Palatine, Les autres Princes d' Allemagne, Les villes Impériales, La Boheme, La grande Bretagne, Le Prince d'Orenge, La Flandre, La Franche- Comté, Le Pape, Les deux Indes, Venise, Florence, La Seigneurie de Génes, La Duchesse de Savoye, Napoles & Milan, Les Grisons, i Espagné.²⁰

Com es fa patent a la secció III d'aquest treball, ni a Catalunya ni a Espanya es dona cap exemple de gaseta o full d'avisos similar a la Gazette de France al període històric que comprèn els anys de 1640 a 1652. Malgrat que va haver-hi diversos intents de seguir els passos de Théophraste Renaudot, sobretot a Barcelona, la crisi del món mediterrani i el desplaçament del comerç al centre i el nord d'Europa van fer que Espanya fos, com diu Jaume Guillamet, “un dels estats on les relacions tindran més llarga vida com a mitjà”.²¹

Estilísticament, els avisos són senzills. El full comença amb una capçalera que inclou la data i el lloc de recopilació de les notícies, i, a sota, les noves es divideixen en paràgrafs ordenats segons el lloc de procedència de la informació. La narració sol ser simple, i no inclou paraules ambigües ni insòlites per evitar conduir el lector a equívocs. Ans al contrari, el registre comú de les gasetes s'assembla més a la llengua parlada. En paraules de Mario Infelise, de la Università Ca'Foscari: “en el siglo XVII, no había nada más lejano de la elegancia y de la complejidad de la prosa barroca”.²²

¹⁹ Guillamet, Jaume. *Història del periodisme: Notícies, periodistes i mitjans de comunicació*. València: Universitat de València, 2003, p. 33.

²⁰ Ettinghausen, Henry. *La Guerra dels Segadors a les gasetes europees*. Pedralbes, 18, 1998, p. 361

²¹ Guillamet, Jaume. *Història del periodisme: Notícies, periodistes i mitjans de comunicació*, p. 29.

²² Infelise, Mario. *Los orígenes de las gacetas: sistemas y prácticas de la información entre los siglos XVI y XVII*. Manuscripts, 23, 2005, p. 39.

El negoci de les notícies

La publicació de gasetes i relacions de successos era una font d'ingressos important per als impressors del segle XVII. Tal i com destaca Jaime Reula Biescas, els permetia garantir la marxa del seu negoci en una època en què els llibres eren objectes de luxe i les vendes es reduïen dràsticament en les èpoques de crisi.²³ Reula assenta que era més raonable, per als impressors, cercar la manera d'assegurar-se uns ingressos modestos, però segurs i immediats, a través de la producció d'impresos breus com les relacions de successos i les gasetes, que, a diferència dels llibres, eren susceptibles d'una difusió àmplia i ràpida. Juan Antonio García Galindo defensa un punt de vista similar:

Este tipo de información, impresa en un principio para conocimiento de las capas políticas y comerciales, sería aprovechada por los propios impresores, quienes verían mayor rentabilidad en esas hojas informativas, que en la producción de libros, más lenta y costosa, con sólo despertar la curiosidad del público ofreciéndole una diversa gama de sucesos.²⁴

The Staple of News, una comèdia del dramaturg anglès Ben Jonson estrenada l'any 1626 i publicada el 1631, descriu amb gran detall el funcionament d'una empresa periodística al primer terç del segle XVII. Jonson distingeix entre tres tipus de professional periodístic: l'impressor –propietari del negoci–, els editors, que es feien càrrec de la correcció i la preparació de la gaseta, i els periodistes pròpiament dits, que podien ser de dos tipus; els *emissaris* als que l'impressor envia a recollir notícies arreu de Londres, i els *factors*, també anomenats *agents*, que redactaven i enviaven notícies des de l'estranger.²⁵ A més de l'impressor, un *register*, equivalent a un modern redactor en cap, es feia càrrec de la direcció i decidia quines notícies es publicaven i quines no. També hi havia la figura del *clerk*, o aprenent.

La relació dels protoperiodistes amb l'impressor era d'un caràcter estable en el cas dels emissaris, que rebien un percentatge variable dels beneficis. Pel què fa al *Syndicate* de Londres, format el 1622 pels impressors dels 5 *corantos*²⁶ més importants de la ciutat, el benefici es distribuïa en un 50% per al propietari, un 7% per a cadascun dels oficials –el redactor en cap, el corrector i el emissaris– i un 3,5% per a cada aprenent.²⁷ Les notícies que procedien de l'estranger o de províncies, en canvi, es pagaven a tant la peça. Molts

²³ Reula Biescas, Jaime. *Una aproximación a la "prensa" catalana del siglo XVII a través de la colección de los folletos Bonsoms*. Comunicació, 4, 1993, p. 137.

²⁴ García Galindo, Juan Antonio. *En los orígenes del periodismo malagueño: La Gaceta Nueva de 1677*. Baética: Estudios de arte, geografía e historia, 2, 1979, p. 320.

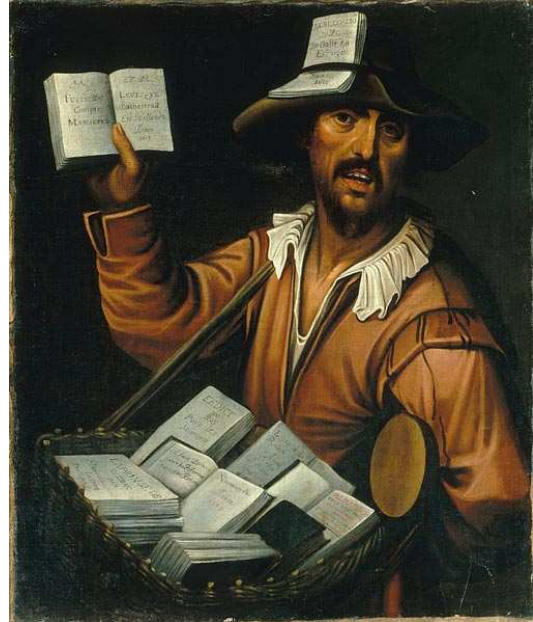
²⁵ Díaz Noci, Javier. *El oficio del periodista en el siglo XVII: gaceteros, impresores y comerciantes*. Periodística, 10, 2002, pp. 24-25.

²⁶ Sembla ser que el terme *coranto* és d'origen italià i que fou adaptat a l'anglès de forma no del tot exacta com a *current*. Díaz Noci cita Douglas Bush, que des del camp dels estudis literaris defineix els corantos com "el hijo natural de los pliegos tópicos, las hojas volantes noticiosas y las diversas clases de despachos y cartas, oficiales o no, como las que Sir Dudley Carleton, el embajador inglés, recibía de John Hales en Dort o John Chamberlain en Londres". Jonson, Ben; Díaz Noci, Javier (trad. i ed.). *El comercio de noticias y Noticias del Nuevo Mundo descubierto en la Luna*. Bilbao: Universidad del País Vasco, 2002, p. XLI.

²⁷ Díaz Noci. *El oficio del periodista en el siglo XVII: gaceteros, impresores y comerciantes*, p. 25.

cops es tractava de relacions de dubtosa credibilitat i amb una redacció deficient. Javier Díaz Noci destaca que el dramaturg anglès James Shirley comptava entre els autors de les informacions sobre batalles presumptes militars, en paraules del propi Shirley “que describían una batalla en cualquier parte de Europa y que nunca han puesto un pie fuera de la taberna”.²⁸

També els lectors –o clients– apareixen retratats a les obres de Jonson. Díaz Noci en cita exemples d’allò més diversos: una camperola que compra notícies per valor de quatre penics de plata per dur-les al vicari; un anabaptista que gasta sis penics en notícies sobre els anabaptistes dels Països Baixos; un client que vol noves sobre les missions cristianes al Japó i la Xina; un quart que cerca informació sobre la Guerra a Alemanya, un que cerca notícies sobre la coronació del rei Carles I, i nombrosos que venen atrets, tan bon punt comença la primavera, per l’afany de conèixer els esdeveniments locals. Sembla, així doncs, que a diferència dels avisos manuscrits, ideats per a persones d’un perfil social elevat, les relacions i gasetes tenien un públic més extens i divers.

Le colporteur –un venedor ambulat–, oli sobre tela, escola francesa, segle XVII.

Els fulls impresos, tot i l’abast limitat de l’alfabetització a l’Europa del segle XVII, eren capaços d’atraure nombrosos compradors, en especial si l’autor gaudia d’un cert prestigi literari. Una efímera gasete espanyola, *Noticias de Madrid*, esmenta el cas d’una relació titulada *Sucesos y victorias de las católicas armas de España y del Imperio en Francia y otras provincias, desde 22 de Junio deste año, hasta 30 de Agosto del mismo de 1636*, obra del poeta Antonio de Mendoza, que l’autor –un cortesà anònim– anomena gasete i que es vengué per centenars en unes poques hores:

«De 15 dias á esta parte (el 3 de Octubre), D. Antonio de Mendoza ha dado á la estampa la Gaceta y relacion de los nuevos y dichosos sucesos que han tenido este verano las armas de S. M., con muy rico lenguaje, habiendo sido primeramente enmendada por los superiores, y aun por S. M. mismo. Imprimióla Alonso Perez, y como se supiese en el pueblo el autor, y crédito que se habia de dar á la dicha Gaceta, fué tanto el concurso de compradores, que 600 de ellas se despacharon en menos de dos horas, y fué necesario tornar á imprimir otro juego.»²⁹

²⁸ Díaz Noci. *Ídem*, p. 28.

²⁹ Citat a: Gayangos, Pascual de (ed.). *Cartas de algunos pp. de la Compañía de Jesús: sobre los sucesos de le monarquía entre los años de 1634 y 1648*. Memorial histórico español, XIII. Madrid: Imprenta Nacional, 1862.

Ricard Expósito i Amagat posa l'exemple de Roch Soler, un pagès natural de Les Encies, per trencar la imatge tradicional que durant l'Antic Règim la pagesia era incapaç de concebre horitzons polítics i geogràfics “que anessin gaire més enllà de la parròquia o, a tot estirar, de la ruralia més immediata”. El 1616 Roch Soler comprava a Barcelona una relació sobre la captura de dos cèlebres bandolers, Tallaferro i Trucafort. Anys després, el 1627, n'adquiria una altra, per títol *Relacion de lo que ha sucedido en Alemaña, Ungria, Flandes, Italia, y otras partes, desde 20 del mes octubre, hasta 26 de noviembre deste presente año 1626 por avisos de Roma, & c.* En paraules d'Expósito, fins i tot un pagès gironí tenia, al primer terç del segle XVII, “una certa noció dels universos extra-locales, o una certa curiositat pel que succeïa més enllà de l'espai comprès entre els cingles del Far i la serra de Finestres”.³⁰

Prensa i poder

Per comprendre la relació entre el poder i els mitjans de comunicació al primer terç del segle XVII cal tenir en compte, segons Henry Ettinghausen, la confluència de tres factors: el creixement del nombre i la freqüència de les notícies, la centralització del poder per part dels estats i els monarques absolutistes, i l'esclat de conflictes polítics i religiosos entre catòlics i protestants, d'una banda, i cristians i turcs, de l'altra. Tot plegat fou el detonant, en paraules d'Ettinghausen, que “les indústries en embrió de la informació i la propaganda aconseguissin una massa crítica i comencessin a assemblar-se als precursors del sistema internacional de comunicacions que coneixem avui dia”.³¹ Dit en altres paraules: a inicis del segle XVII ja hi havia una opinió pública a Europa que anava més enllà de les fronteres dels estats.

Els avisos manuscrits no agradaven als governants, ja que escapaven a llur control i era impossible impedir-ne la circulació. Es per això que van decidir, segons Mario Infelise, replicar-los amb les relacions i les gasetes impreses,³² malgrat que tampoc mereixessin la simpatia de les veus oficials del poder. Tomás Tamayo de Vargas, cronista de Castella i les Indies, es mostrava doblement crític amb les gasetes impreses a França, Alemanya i els Països Baixos i les que ho eren a Espanya. “Solamente tratan de entretener con quentos del vulgo a los que leen por ser un agregado de Gazetas escriptas por hombres ociosos de todas partes sin mas autoridad que las de las consejas”, deia de les primeres, per afegir que les segones tampoc eren gens creïbles, “que ordinariamente se escriben a gusto dellos interesados o con el testimonio de una simple carta y sin autoridad [...] para

³⁰ Expósito i Amagat, Ricard. “*Successos d'Europa*” a la Catalunya rural de l'època moderna. Pedralbes, 28, 2008, p. 620.

³¹ Ettinghausen, Henry. *Informació, comunicació i poder a l'Espanya del segle XVII*. Manuscrits, 23, 2005, p. 50.

³² Infelise, Mario. *Los orígenes de las gacetas: sistemas y prácticas de la información entre los siglos XVI y XVII*. Manuscrits, 23, 2005, p. 42.

hacer granjería, engañando al vulgo que las cree por impresas”.³³ Baltasar Gracián, autor de *El Criticón*, era més directe: “Mienten las relaciones, y mucho más las gacetas”.

Malgrat les reticències dels escriptors professionals, els governants veieren a les notícies impreses un instrument interessant per difondre entre la població informació amb finalitats propagandístiques. En relació a la Catalunya de 1640, Eulàlia Miralles destaca que la majoria de les relacions publicades “en vers i en prosa, però també altres escrits com ara edictes, cartes o proclamacions [...] volen construir una imatge, comunicar i justificar un ideari”.³⁴ No resulta estrany, doncs, que com destaca Miralles els impressors publiquin textos de caràcter obertament ideològic al costat de relacions de successos o fins i tot que mesclin unes i altres.

Victòries militars, naixements, batejos i bodes reials; actes de fe, beatificacions i desastres naturals apareixen amb gran freqüència a les pàgines de les relacions i gasetes. Mai s’informava de derrotes militars ni de rumors escandalosos, ni tampoc es qüestionava la política del governant o a les classes dirigents. Les notícies impreses estaven sotmeses a una estricta censura, o autocensura, i per imprimir-les era necessària una llicència oficial. A Espanya, Felip IV va prohibir el juny de 1627 que “se impriman, ni estampen relaciones, ni cartas, ni apologías, ni panegíricos, ni gazetas, ni nuevas, ni sermones [...] sin que tengan y lleven primero examen y aprobación”.³⁵ A banda de la llicència, també es podia atorgar un privilegi, que permetia al beneficiari esdevenir l’únic impressor amb el permís de les autoritats per publicar notícies —és el cas de Théophraste Renaudot amb la *Gazette de France*—.

A la llarga, l’efecte de la censura es va diluir progressivament. Ettinghausen destaca que el públic —ahora que els impressors— era conscient que hi havia certes informacions que no es podien publicar en relacions o gasetes, però que sí podien comunicar-se de forma oral i manuscrita. “El grau de diferenciació que trobem entre la premsa impresa i la manuscrita ens permet de mesurar el poder de les autoritats competents”, destaca.³⁶ Mario Infelise posa en relleu que, paradoxalment, els límits a la informació que imposaven les gasetes oficials van generar en els lectors el desig d’una major profunditat:

La gaceta impresa que había sido propuesta como instrumento de información unívoco y, por tanto, controlable por parte de los gobiernos, acabó por convertirse en alimento de ulteriores curiosidades, hasta el punto de animar la búsqueda de otras fuentes de información capaces de penetrar en las estancias secretas del poder y de dar respuesta a aquellas exigencias que un instrumento «oficial» no podía satisfacer.³⁷

³³ Díaz Noci, Javier. *El oficio del periodista en el siglo XVII: gaceteros, impresores y comerciantes*. Periodística, 10, 2002, p. 27.

³⁴ Miralles, Eulàlia. *Els escriptors catalans en una Europa en conflicte: la propaganda política impresa a la Guerra dels Segadors*. Caplletra, 52, 2012, p. 182.

³⁵ Díaz Noci, Javier. *El oficio del periodista en el siglo XVII: gaceteros, impresores y comerciantes*, p. 27.

³⁶ Ettinghausen, Henry. *Informació, comunicació i poder a l'Espanya del segle XVII*. Manuscrits, 23, 2005, p. 51.

³⁷ Infelise, Mario. *Los orígenes de las gacetas: sistemas y prácticas de la información entre los siglos XVI y XVII*. Manuscrits, 23, 2005, p. 44.

Infelise cita Gregorio Leti, escriptor italià d'actualitat política, per exemplificar el canvi de paradigma que es donà a mitjan segle XVII. A *Dialoghi politici o vero la politica che usano in questi tempi i principi e repubbliche italiane per conservare il loro stati e signorie*, un tractat publicat a Roma el 1666, Leti afirma que la premsa podia constituir una mena de “tribunale della pubblica opinione” capaç d'imposar un límit al poder dels monarques absoluts, perquè si bé l'objectiu dels prínceps en difondre gasetes era fer propaganda de llurs regnats, alhora animaven els lectors a cobrar interès pel govern dels estats i a jutjar les accions polítiques dels monarques.³⁸

L'opinió de Leti era compartida per algunes veus a la Península Ibèrica. Per exemple, l'advocat Melchor Cabrera Núñez de Guzmán, que el 1675 va publicar el tractat *Discurso legal, histórico y político en prueba del origen, progresos, utilidad, nobleza y excelencias del arte de la imprenta*, una obra en la qual establia que: “conociendo algunas ciudades y poblaciones del Reyno que con la Imprenta dan vezes a su autoridad, se abre puerta a que los naturales se alienen a la virtud y a las letras, y se conservan los medios a la buena política y gobierno”.³⁹

³⁸ Infelise, Mario. *Ídem*, p. 44.

³⁹ Pizarro Carrasco, Carlos. *Imprenta y gobierno municipal en Barcelona. Sebastián y Jaime Matevat al servicio del Consell de Cent (1631-1644)*. Hispania, 213, 2003, p. 138.

IV. LA PREMSA A LA CATALUNYA DEL SEGLE XVII

Antecedents

El sorgiment de la premsa a Catalunya ve lligat a l'arribada de la impremta a terres catalanes, que devia produir-se a Barcelona als volts de 1480, tot i que no es coneix una data precisa. Jordi Rubió i Balaguer estableix com a segura l'estada de l'impressor alemany Heinrich Botel a la capital catalana el 1474.⁴⁰ La majoria dels impressors actius a Barcelona, València i Perpinyà a principis del segle XVI, de fet, eren d'arrels alemanyes, com Joan Rosenbach, que inicià la seva activitat a la capital nord-catalana per traslladar-se a Barcelona el 1503, i fou un dels impressors més importants del moment.⁴¹ La difusió de la impremta induí un canvi dràstic a la figura del *llibreter*, ja existent als països catalans. En paraules de Rubió i Balaguer: “des de la simple activitat de vendre pergamí, papers, llibres en blanc i *objectes d'escriptori*, passaren a ser corredors i venedors de manuscrits i impresos, i obriren botigues per a tots dos negocis”.⁴²

La relació de successos més antiga que es coneix, no sols a Catalunya, sinó a tota Espanya, data de 1509 i du per títol *Carta de la gran victoria y presa de Orán*.⁴³ El provençal Carles Amorós en fou l'impressor, i malgrat que a la mateixa època sembla que van imprimir-se'n d'altres, com una en vers sobre la mort de Felip el Bell, els impressors es dedicaven, fonamentalment, a la impressió de grans obres de caràcter històric, religiós i filosòfic. El mateix Amorós n'és un bon exemple: l'any 1532 va publicar *La Celestina* i *Marco Aurelio o Despertador de príncipes*, d'Antonio de Guevara; el 1534 *Histories e conquestes*, de Pere Tomic; el 1543 les obres completes d'Ausiàs March i les poesies de Joan Boscà i Gracilaso de la Vega; així com, el 1547, les *Cròniques d'Espanya*, de Pere Miquel Carbonell.⁴⁴

A banda dels llibres, que tenien un públic molt reduït i solien imprimir per encàrrec, els impressors catalans treballaven en altres tipus d'obres, que anomenaven *sumptibus propriis*. Es tracta d'obres amb una demanda constant que garantia la supervivència econòmica de l'empresa; no només relacions de successos, sinó també naips, salms, estampes, beceroles i textos encomanats per les administracions civils i religioses.⁴⁵ El mecenatge era un fenomen usual, ja fos amb finalitats comercials o doctrinals. La *Carta de la gran victoria y presa de Orán*, per exemple, conté un missatge polític i religiós evident: pretén enaltir la victòria militar del cardenal Cisneros sobre el rey de Tilimsen i la religiosa de la Cristiandat sobre l'Islam.

⁴⁰ Rubió i Balaguer, Jordi. *Llibreters i impressors a la Corona d'Aragó*. Biblioteca Abat Oliba, 11. Barcelona : Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, p. 32

⁴¹ Comas Lamarca, Mercè. *La vitalitat de la impremta a Perpinyà del segle XVI al segle XIX: de Rosenbach a Alzina*. Mirmanda, 2, 2007, p. 77.

⁴² Rubió i Balaguer, Ídem, p. 56.

⁴³ De Andrés Díaz, Rosana. *Fiestas y espectáculos en las «Relaciones Góticas del siglo XVI»*. En la España medieval, 14, 1991, p. 311.

⁴⁴ Torra, Jordi. *La impremta als països de parla catalana del Renaixement al Barroc*. Revista de Biblioteconomia i Documentació, 5, 1989, p. 88.

⁴⁵ Ídem, p. 88-89.

La relació entre els impressors i els poders polítics i religiosos era estreta, tant a Catalunya com en altres regnes de la Monarquia Hispànica, i especialment a nivell municipal. A partir del segle XVII, la relació ja *de facto* existent es va fer oficial i aparegueren càrrecs com els de “impresor mayor” o “impresor de la ciudad” a Sevilla i Saragossa, respectivament.⁴⁶ Barcelona no era aliena a aquesta pràctica: a la capital catalana hi existia una Confraria de Llibretes i, al menys des de 1482, el càrrec de *Llibreter de la Casa de la ciutat*, a través del qual els impressors barcelonins s’assortien dels materials necessaris per a llur producció. El punt d’inflexió, però, fou el nomenament de Sebastià Matevat com a *estamper de la Ciutat y de sa Universitat del Studi General* l’any 1631.⁴⁷

Abans de la designació de Matevat, el Consell de Cent ja havia desenvolupat una política editorial pròpia, sobretot finançant la publicació de llibres a través de subsidis coneguts com “ajuts de costa”: per exemple, el 1609 proporcionà 500 lliures a Jeroni Pujades per a la impressió de la *Crònica Universal del Principat de Catalunya*, o, al cap de quatre anys, 400 lliures al doctor Joan Francesc Rossell per imprimir el tractat *Commentari de Galeno de morbo et synthomatum*.⁴⁸ Tanmateix, l’autèntic punt de partida d’una política editorial unidireccional el marca el nomenament de Sebastià Matevat, a qui s’atorgà el monopoli de la impressió de papers oficials –ordenacions, edictes i memorials, cartes reials, plets, al·legacions jurídiques i, per descomptat, relacions de successos–. D’arrels franceses, Matevat havia treballat, cap el 1590, per a Jeroni Margarit, un dels impressors de més prestigi de l’època.⁴⁹ La seva activitat, a partir de 1631, es veié condicionada pel principal esdeveniment sociopolític del segle XVII català: la Guerra dels Segadors.

Abans d’aprofundir al context sociopolític que potencià, en paraules de Henry Ettinghausen, “el primer gran boom de la premsa catalana”, és necessari fer una breu aproximació a l’estat de l’alfabetització a la Catalunya de l’època, un factor a tenir en compte per tal de valorar el grau de penetració de la premsa entre la població del país. En aquest sentit, ja hem vist al capítol anterior l’exemple de Roch Soler, un pagès gironí que s’acostava a Barcelona de tant en tant i comprava una o dues relacions. Joan Manuel Tresserras destaca la importància de les beceroles i els *franselms*⁵⁰ com una “mostra de la importància social concedida a les primeres lletres i a l’aprenentatge de la lectura”, en especial entre els pagesos benestants i els artesans de l’àmbit urbà.⁵¹ Jaime Reula Biescas, a més, posa en relleu la importància de la transmissió per via oral:

En la Europa de los siglos modernos cualquier intento de llegar al pueblo llano, a la inmensa mayoría de la población, a través de textos escritos topaba con la dificultad de

⁴⁶ Pizarro Carrasco, Carlos. *Imprenta y gobierno municipal en Barcelona. Sebastián y Jaime Matevat al servicio del Consell de Cent (1631-1644)*. Hispania, 213, 2003, p. 144.

⁴⁷ Ídem, p. 143.

⁴⁸ Ídem, p. 144.

⁴⁹ Moll, Jaime. *Del libro español del siglo XVI*. A: López-Vidriero, María Luisa; Cátedra, Pedro M. (eds.). *El libro antiguo español. Actas del segundo Coloquio Internacional (Madrid, 1989)*, Salamanca, Universidad de Salamanca, 1992, p. 331.

⁵⁰ *Franselms* és el nom que rebien les diverses versions del llibre dels bons amonestaments de Fra Anselm Turmeda, emprat com a llibre d’iniciació a la lectura entre els segles XVI i XIX.

⁵¹ Tresserras, Joan Manuel. *Els orígens dels impresos periòdics als Països Catalans*. Periodística, 5, 1992, p. 59.

la escasa alfabetización del mismo, pero parece lógico pensar que este tipo de noticias escritas [les relacions de successos], dada su brevedad y teniendo en cuenta en qué idioma lo estaban, eran susceptibles de ser difundidas con facilidad entre un público oyente, acostumbrado a ser adoctrinado desde el púlpito y que, de la misma manera que en torno del párroco, podía aglutinarse alrededor del individuo capaz de leer en voz alta las últimas noticias referentes a un conflicto que afectaba a todos.⁵²

El context històric: la Guerra dels Segadors

En opinió de l'hispanista britànic John H. Elliott, la revolta catalana de 1640, coneguda per la historiografia tradicional com a *Guerra dels Segadors*, no es un fenomen aïllat a l'Europa del segle XVII, sinó un exemple més d'una dinàmica característica de l'època: “em refereixo –diu– a la temptativa per part dels monarques i dels governants europeus d'aleshores, d'augmentar el poder de l'organització estatal per tal d'aconseguir uns determinats objectius –en particular, per assolir una superior eficiència militar i econòmica en un món altament competitiu d'estats enfrontats en una guerra gairebé permanent– i a la resposta de les poblacions locals i regionals a aquestes temptatives d'intrusió”.⁵³ Deixant de banda el català, trobem altres exemples del fenomen als enfrontaments de Lluís XIII de França amb el principat de Béarn, l'emperador Ferran II amb Bohèmia, o Carles I d'Anglaterra amb Escòcia. En tots quatre casos, parlem de territoris on tradicionalment el poder reial havia patit importants restriccions.

La revolta catalana s'originà a partir de la *Unión de Armas*, el gran projecte del Comte-Duc d'Olivares, privat del rei Felip IV, per uniformitzar les lleis i institucions dels diferents regnes que formaven la Monarquia Hispànica.⁵⁴ Segons el pla d'Olivares, el principat de Catalunya havia d'aportar fins a 16.000 homes a les guerres europees de la monarquia. No obstant, les aspiracions del Comte-Duc van topar amb l'oposició de les elits catalanes, i el projecte no s'aprovà a les Corts de 1626. En paraules de l'hispanista francès Joseph Pérez, el projecte reformista “era demasiado fuerte como para ser aceptado sin resistencia” per uns “reinos y señoríos que habían disfrutado desde siglo y medio de una autonomía casi total”.⁵⁵ Tot i que Olivares intentà de nou l'acceptació del projecte a les Corts de 1632, no només no se'n sortí, sinó que hi trobà una major oposició.

El que Xavier Torres Sans anomena “el divorci entre el rei –o el seu privat– i les institucions catalanes”⁵⁶ s'agreuà amb l'entrada en guerra d'Espanya i França el 1635, que va

⁵² Reula Biescas, Jaime. *Una aproximación a la “prensa” catalana del siglo XVII a través de la colección de los folletos Bonsoms*. Comunicació, 4, 1993, p. 137-138.

⁵³ Elliott, John H. *La Revolta catalana: 1598-1640: un estudi sobre la decadència d'Espanya*. València: Universitat de València, 2006, p. 14.

⁵⁴ Elliott, John H. *Una Europa de monarquías compuestas. España, Europa y el mundo de ultramar (1500-1800)*. Madrid: Taurus, 2009, pp. 45-46.

⁵⁵ Pérez, Joseph. *España moderna (1474-1700). Aspectos políticos y sociales*. En: Tuñón de Lara, Manuel (dir.), Le Flem, Jean-Paul; Pérez, Joseph; Perlorson, Jean-Marc; López Piñero, José M^a i Fayard, Janine. *Historia de España. Vol V. La frustración de un Imperio*. Barcelona: Labor, 1980, p. 232.

⁵⁶ Torres Sans, Xavier. *La Guerra dels Segadors*. Lleida-Vic: Pagès Editors-Eumo Editorial, 2006, pp. 48-49.

situar Catalunya a la primera línia de defensa de la Monarquia Hispànica, fet que conso-
lava poc Olivares.⁵⁷ La necessitat de recursos humans i materials per mantenir les forces
hispàniques destacades a Catalunya motivà un enfrontament cada cop més greu entre el
representant del rei, el Comte de Santa Coloma, i el president de la Diputació⁵⁸ Pau Cla-
ris, canonge d'Urgell, que segons sembla ja eren enemics amb anterioritat. La presa del
castell de Salses –al Rosselló– per l'exèrcit francès, el 19 de juliol de 1639, desencadenà
un període de recriminacions mútues que no van acabar amb la recuperació del castell el
6 de gener de 1640. A la campanya hi van morir milers de catalans, i entre ells una quar-
ta part de l'aristocràcia del principat.⁵⁹

Conclòs el setge de Salses, les tropes hispàniques es van allotjar a les comarques gironi-
nes mentre passava l'hivern. El Comte-Duc pretenia que la manutenció de l'exèrcit cor-
regués a càrrec dels habitants del principat, però els dirigents catalans, descontents amb
el tracte del privat, s'hi van oposar adduint que la constitució *Nous Vectigals* prohibia a
la Corona imposar qualsevol taxa a ciutats o persones individuals sense el permís de les
Corts.⁶⁰ Les topades entre soldats i camperols no van trigar a produir-se, però la situació
arribà a un punt límit quan el cavaller Antoni de Fluvià fou assassinat a Palautordera. La
pagesia catalana va decidir armar-se i formà un veritable exèrcit que obligà els soldats
hispànics a fugir cap al Rosselló vorejant la costa Brava “con la misma miseria y riesgo
que si atravesasen los desiertos de Arabia o Líbia”, escriví el cronista Francisco Manuel
de Melo.

**Gravat al·legòric
que representa el
jurament de vas-
sallatge de Cata-
lunya a la Corona
francesa (anònim
de la Biblioteca
Nacional france-
sa, 1642).**

El 7 de juny el Comte de Santa Coloma va morir a Barcelona a mans d'un grup de cam-
perols i l'anarquia s'emparà del principat. Mentre a Madrid el Comte-Duc disposava els

⁵⁷ Elliott, John H. *La Revolta catalana: 1598-1640: un estudi sobre la decadència d'Espanya*. València: Universitat de València, 2006, p. 319.

⁵⁸ Comitè permanent de les Corts format per sis diputats. Elliott, *Ídem*, p. 67.

⁵⁹ Elliott, *Ídem*, p. 390.

⁶⁰ Elliott, *Ídem*, p. 396.

preparatius d'un exèrcit dirigit a pacificar Catalunya, a Barcelona "l'Exèrcit Cristià" de camperols començà a assetjar els dirigents catalans, als que feia culpables de la situació. Segons Elliott, "Catalunya, convulsa per un gran regirament social, estava caient, víctima, cap a una guerra civil".⁶¹ Per a Pau Claris, la prudència aconsellava una aliança amb França per evitar alhora la guerra civil i la invasió castellana. El 24 de setembre, un cop aconseguí convèncer la junta braços⁶², el principat demanà ajuda a la Corona francesa a través de Duplessin Besançon, representant a Catalunya del cardenal Richelieu. El 23 de gener, davant el ràpid avanç de l'exèrcit hispànic, la junta de Braços nomenà Lluís XIII de França comte de Barcelona, posant-se així sota obediència francesa.

La victòria de les armes franco-catalanes a la batalla de Montjuïc, tres dies després de la rendició d'obediència del principat a Lluís XIII, no posà fi a les temptatives hispàniques de reconquerir Catalunya. La guerra, ans al contrari, es perllongà fins la firma de la Pau dels Pirineus a l'illa dels Faisans, l'any 1659. Les primeres campanyes foren favorables als exèrcits francesos i catalans. Malgrat que el comandant francès, Philippe de La Mothe-Houdancourt, no tingué èxit al setge de Tarragona⁶³ —on els hispànics s'havien refugiat després de la desfeta de Montjuïc—, el 1642 les armes de Lluís XIII es van anotar un gran èxit militar i propagandístic en conquerir el Rosselló. Aquell any La Mothe arribà a envair Aragó i s'apoderà de Montsó. La reacció hispànica es feu esperar fins el 1644: el general Felipe da Silva vencé La Mothe davant Lleida, el 19 de maig, i prengué la ciutat després d'un setge de tres mesos.

D'ençà la conquesta de Lleida pels hispànics, la guerra es lliurà en especial a les comarques lleidatanes.⁶⁴ El 1645, el comte d'Harcourt, substitut de La Mothe —cessat pel fracàs a Lleida i un nou revés a Tarragona— va reduir l'aïllada guarnició espanyola de Roses, derrotà severament l'exèrcit espanyol prop de Sant Llorenç de Montgai i s'apoderà de Balaguer després de mesos de setge. L'any següent, tanmateix, fracassà en la temptativa de reconquerir Lleida, i la Cort francesa el reemplaçà pel jove príncep de Condé, el vencedor de la cèlebre batalla de Rocroi (1643). Però Condé tampoc va mostrar-se prou hàbil per rendir la ciutat, i quan el 1648 es firmà el Tractat de Westfalia, que posava fi a la Guerra dels 30 anys, la posició francesa a Catalunya s'havia afeblit. La població catalana percebia els francesos més com una força d'ocupació que com un aliat, i el primer ministre de Lluís XIV, el cardenal Mazzarino, començava a desentendre's dels assumptes catalans.⁶⁵

Mentre es lliurava la guerra, França i Espanya negociaven en paral·lel a la ciutat alemanya de Münster una sortida pactada al conflicte entre ambdues monarquies. El "cas dels

⁶¹ Elliott, *Ídem*, p. 467.

⁶² Reunió extraordinària de tots els representants de les corts catalanes que fossin presents a Barcelona en el moment de prendre una decisió d'emergència (Gran Enciclopèdia Catalana).

⁶³ Per a les operacions militars al Camp de Tarragona el 1641 vegeu Güell, Manuel. *El setge de Tarragona de 1641*. Tarragona: Arola editors, 2003.

⁶⁴ Per a les operacions militars al voltant de Lleida vegeu Gonzalo, Juan Luis; Uceda, Oscar; Ribes, Angeles. *Els Setges de Lleida: 1644-1647*. Lleida: l'Ajuntament, 1997.

⁶⁵ Elliott, *Ídem*, p. 534.

catalans” esdevingué ràpidament el principal obstacle per a la pau.⁶⁶ La Monarquia hispànica pretenia la completa restitució del principat, cosa que França no estava disposada a acceptar. Les institucions catalanes, no obstant, temien una partició del principat, i que França restituís la major part del territori a la Corona espanyola a canvi dels comtats del Rosselló i la Cerdanya i la cessió dels Països Baixos espanyols.⁶⁷ Finalment, però, no va concretar-se cap acord i la guerra continuà. La darrera ofensiva francesa a Catalunya fou la presa de Tortosa, el 1648. D'ençà endavant, els disturbis de la *Frona* entre Mazzarino i la noblesa francesa van permetre la Monarquia hispànica anar recuperant el terreny perdut a Catalunya.

El setge de Barcelona de 1651-52. En primer pla, a la dreta, Joan Josep d'Àustria i altres comandants hispànics (Pandolfo Reschi, Florència, Galeria Corsini).

Després de la Pau de Westfalia, en paraules d'Antoni Simon i Tarrés, “la recuperació de Catalunya es va convertir en un objectiu primordial per a la Cort de Madrid”.⁶⁸ Un cop van conquerir Flix i Tortosa el 1650, els exèrcits hispànics sota les ordres de Joan Josep d'Àustria, fill il·legítim de Felip IV, van assetjar Barcelona el 1651. Aquest cop, a diferència del que succeí deu anys abans, l'ajut francès fou escàs, i la ciutat es veié obligada a retre's l'octubre de 1652, després d'un setge de 14 mesos. Una part important de l'elit catalana, implicada a la revolució de 1640, s'exilià al Rosselló i la Cerdanya.⁶⁹ Vençuda la resistència de la ciutat, les autoritats hispàniques van tractar de restringir l'autogovern

⁶⁶ Simon i Tarrés, Antoni. Del 1640 al 1705: *L'autogovern de Catalunya i la classe dirigent catalana en el joc de la política internacional europea*. València: Publicacions de la Universitat de València / Institut d'Estudis Catalans, 2012, p. 37.

⁶⁷ Simon i Tarrés, *Ídem*, p. 39.

⁶⁸ Simon i Tarrés, *Ídem*, p. 48.

⁶⁹ Simon i Tarrés, *Ídem*, pp. 61-62.

del principat imposant filtres individuals a l'accés a les institucions catalanes. Tot i això, Ettinghausen sosté que Catalunya va mantenir els seus privilegis intactes. El preu va ser elevat: la partició del principat, o la divisió entre les terres de parla catalana a una i altra banda dels Pirineus.⁷⁰

La premsa catalana de 1640

La Guerra dels Segadors va ser, en paraules de Henry Ettinghausen, una veritable “guerra de papers”. L'enfrontament, primer polític i després militar entre les institucions catalanes i la Monarquia hispànica, donà aviat el salt al pla ideològic. “Con el dominio político de Cataluña, Felipe IV había perdido el de las imprentas. La Diputación y el Consejo de Ciento sabrían valerse de ellas”, assegura Jaime Reula Biescas.⁷¹ Entre setembre i novembre de 1640, abans de l'inici de les activitats militars, les impremtes de Sebastià i Jaume Matevat i, probablement, també Pere Lacavalleria, van imprimir tres edicions de *Proclamación Católica*, una creació del religiós Gaspar Sala que oferia el punt de vista català sobre els esdeveniments que van culminar en l'assassinat del virrei comte de Santa Coloma.⁷² La difusió que assolí l'obra de Sala dóna fe de la importància que les institucions catalanes van atorgar a la propaganda. Segons Eulàlia Miralles:

Se'n van fer cinc edicions en castellà a Barcelona entre 1640 i 1641, una altra en castellà a Lisboa (1641), quatre en francès (una sense peu d'impremta i les altres tres a Rouen i Amsterdam el 1641 i Tolosa el 1645) i una neerlandesa a Amsterdam (1641); també van ser traduïts a l'italià diversos extractes (Casale, 1644). Un total, aproximadament, de vuit mil exemplars de la *Proclamación* circularen per Europa i donen fe de la seva difusió continental.⁷³

Les impremtes de Barcelona van publicar un bon nombre de textos ideològics durant els primers anys del conflicte. A banda de *Proclamación Católica*, es poden esmentar títols com *Apoyos de la verdad catalana* i *Justificació en consciència*, anònims i impresos per Gabriel Nogués el 1640, o *Política del comte de Olivares, contrapolítica de Cathalunya y Barcelona*, obra de Josep Sarroca i imprès el 1641 per Jaume Romeu. En tots el casos parlem d'uns opuscles justificatius que fan ús d'una oratòria barroca que només les elits dominants podien comprendre. Ara bé, la Diputació i el Consell de Cent també tenien el propòsit d'encoratjar i influir en la col·lectivitat popular. A partir d'aquí, la premsa catalana, sobretot en forma de relacions de successos i còpies de cartes, va experimentar una difusió sense precedents.

⁷⁰ Elliott, *La Revolta catalana: 1598-1640: un estudi sobre la decadència d'Espanya*, p. 538.

⁷¹ Reula Biescas, Jaime. *Guerra y propaganda en la Cataluña de 1635-1659*. Historia y Comunicación Social, 1, 1996, p. 91.

⁷² Pizarro Carrasco, Carlos. *Imprenta y gobierno municipal en Barcelona. Sebastián y Jaime Matevat al servicio del Consell de Cent (1631-1644)*. Hispania, 213, 2003, pp. 155-156.

⁷³ Miralles, Eulàlia. *Els escriptors catalans en una Europa en conflicte: la propaganda política impresa a la Guerra dels Segadors*. Caplletra, 52, 2012, pp. 183-184.

La necessitat d'impressors per part de les institucions catalanes acabà amb la situació de privilegi de que gaudien Sebastià Matevat –mort el 1641– i el seu fill i successor Jaume. Impressors com Pere Lacavalleria, Sebastián de Cormellas i Gabriel Nogués posaren les impremtes respectives al servei de les autoritats catalanes i franceses,⁷⁴ que n'empraven els serveis amb la finalitat d'encoratjar la població amb noves de victòries militars sobre l'enemic hispànic, fomentar l'afecció a la Corona francesa i denunciar les atrocitats i els sacrilegis comesos per les tropes espanyoles.⁷⁵ Mai no es publicaven relacions sobre les derrotes pròpies, i quan escassejaven les victòries en terres catalanes –com fou habitual a partir de 1646–, els editors recorrien als èxits d'enemics de la Monarquia hispànica en altres indrets d'Europa.⁷⁶

Marques de diversos impressors catalans de l'època (Sebastià Matevat, Gabriel Nogués, Sebastià Cormellas i Pere Lacavalleria (Marques impressors catalans - Biblioteca de Reserva, Universitat de Barcelona).

⁷⁴ Pizarro Carrasco, Carlos. *Imprenta y gobierno municipal en Barcelona. Sebastián y Jaime Matevat al servicio del Consell de Cent (1631-1644)*, p. 151.

⁷⁵ Ettinghausen, Henry. *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*. Vol. I. Barcelona: Curial Edicions, 1993, pp. 32-33.

⁷⁶ Vegi's, per exemple, una peça com *Relacion verdadera de la asseñalada victoria de las armas del rey christianissimo en la Silezia, en el Principado Schuveinis junto la plaça y ciudad de Lignitz, gouernadas por el general Torstenson contra las armas imperiales, gouernadas por el general Francisco Alberto de Saxonia y Lauvembourg*, publicada a Barcelona per Jaume Romeu el 1642.

La publicació de notícies de successos militars i polítics ocorreguts al principat es disparà entre 1640 i 1646 per experimentar, aleshores, una minva considerable.⁷⁷ En empitjorar la situació militar franco-catalana amb els fracassats setges de Lleida, va proliferar la publicació de còpies de cartes a les institucions catalanes del jove Lluís XIV, que succeí el seu pare en morir el 1643, de la reina regent Anna d'Àustria o el cardenal Mazzarino, que pretenien tranquil·litzar la població catalana davant el caire desfavorable que prenia el conflicte. Amb idèntica finalitat es publicaren a les impremtes catalanes noves sobre les victòries franceses als camps de batalla europeus de Rocroi (1643) i Lens (1648) i la presa de Dunkerque (1646).

Segons Jaime Reula Biescas, “la monarquía francesa habría intentado eliminar las reticencias de los catalanes ante el esfuerzo bélico, inculcarles una actitud de conformismo ideológico análoga a la fomentada entre sus vasallos de Francia a través de un sistema ritualizado de información”.⁷⁸ El caràcter propagandístic i ideologitzat d'aquesta premsa fou criticat, amb posterioritat, des de la Barcelona conquerida pels exèrcits hispànics el 1652. Un imprès publicat el 1654, per títol *Copia de la resposta del amic en Catalunya ala carta que li escria lo que es troba en Rosselló*, deia que:

¿Por ventura pensabais que duraba el tiempo en que a diario se oían por las calles y plazas las cartas nuevas fingidas, las relaciones inventadas de sucesos propicios con que teníais engañada la sencillez del pueblo y en vilo a la gente de más estofa, cuando a vista de tantos predicadores y amotinados nadie se atrevía a decir lo contrario, temeroso del castigo que inhumano y riguroso se ejecutaba en quienes con sana intención mostraban la falsedad de lo que se publicaba por verdadero?⁷⁹

En quant al procés d'elaboració de les peces informatives publicades pels impressors de Barcelona, podem parlar de dos tipus de relacions: les de segona mà, elaborades a partir de la recol·lecció d'informacions de testimonis dels successos o d'intermediaris, i aquelles en les quals l'autor de la relació era un testimoni directe dels fets. En aquest sentit, Ettinghausen posa de manifest el contrast entre una relació de la primera mena, la *Breve y verdadera relación de la entrada del Marques de los Veles en Cataluña, y la retirada de su exercito de Barcelona*, i les que anomena “de tipus carta”.⁸⁰ Les primeres són més extenses i han estat composades expressament per a ser llegides, motiu per el qual utilitzen un llenguatge moderadament ric i tenen una estructura més coherent. Les altres, per contra, solen ser abruptes i poc sofisticades, ja que els autors en són militars, cavallers o altres persones poc habituades a emprar un estil literari.

Un fenomen interessant de la publicística catalana de 1640 és la publicació de traduccions de gasetes i relacions impreses estrangeres, bàsicament franceses, però també algunes de portugueses. El desembre de 1640, Portugal s'havia revoltat contra la Monarquia Hispànica, i, en paraules de Joana Fraga, “se establece una comunicacion social e ideo-

⁷⁷ Ettinghausen, Henry. *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*. Vol. I, p. 20.

⁷⁸ Reula Biescas, Jaime. *Guerra y propaganda en la Cataluña de 1635-1659*, p. 101.

⁷⁹ Es tracta d'una traducció al castellà de l'original català per Jaime Reula Biescas.

⁸⁰ Ettinghausen, Henry. ‘Periodisme participatiu’ en la Guerra dels Segadors. *A Carn!*, 1, 2006, p. 6.

logica entre los dos territorios, resultado de los intereses reciprocos”.⁸¹ També succeí a la inversa: relacions i gasetes catalanes foren traduïdes al francès i al portuguès i publicades a la *Gazette de France* de Théophraste Renaudot i a les portugueses *Gazetas em Que Se Relatam as Novas Todas Que Houve Nesta Corte e Que Vieram de Várias Partes*, més conegudes com a *Gazeta da Restauração*, un instrument propagandístic del rei Joan IV de Bragança que es publicà entre 1642 i 1647.

Al respecte dels contactes entre les impremtes catalanes, franceses i portugueses, Eulàlia Miralles conclou que, “a París en francès i a Barcelona en català i en castellà, passen per les premses sovint les mateixes relacions. Els impressors barcelonins van usar material produït a França (sobretot la *Gazette*, de Renaudot) i el van traduir i adaptar als seus interessos”.⁸² Com a mostra de la circulació d’una mateixa informació d’un país a un altre, Miralles destaca una peça titulada *Copia de una carta de Lisboa, de un cortezano de Madrid... En esta segunda impresión van muchas cosas enmendadas, sacadas de una copia que ha venido de Paris. Impresa en Lisboa y agora ab llicencia en Barcelona*, que fou publicada el 1641 per Jaume Romeu.⁸³

En termes lingüístics, val la pena destacar que la majoria de les notícies impreses durant el període de 1640 a 1652 van ser-ho en llengua catalana, una dada que contrasta amb el predomini del castellà a l’etapa anterior. Segons Eulàlia Miralles, els autors catalans del moment escollien una o altra llengua en funció de l’objectiu que cerquessin.⁸⁴ En aquest sentit, l’autora cita unes paraules de Gaspar Sala, un dels publicistes més destacats de la causa catalana, en què justifica l’ús del castellà en una obra de gran volada, *Traducción del héroe francés o la idea del gran capitán*, dirigida al fill del comte d’Harcourt, virrei, aleshores, de Catalunya:

Y como el passado y pesado imperio de los castellanos ha dexado en Cataluña la inteligencia de su lengua, aunque no el amor de su yugo, me pareció que traduzido este libro en castellano daría tanto gusto y plazer a los catalanes como pena y dolor a los castellanos, pues a éstos les ha de pesar mucho de ver que no sólo España a su mayor y más famoso enemigo fabrique el trono de sus glorias, pero que su lengua forme los elogios de sus vitorias, alcançadas contra ellos mismos.

De la mateixa manera que l’ús del castellà té una explicació a l’obra de Sala, Reula Biescas es pregunta, respecte de les relacions i les gasetes catalanes si “¿no podría deberse este aumento espectacular de lo publicado [en català] a la impresión frecuente de hojas de noticias reclamadas por un público ansioso de estar al corriente de la marcha del con-

⁸¹ Fraga, Joana. *La “Guerra dels Segadors” desde Portugal. La percepción del conflicto en las Gazetas da Restauração*. Pedralbes, 28, 2008, p. 174.

⁸² Miralles, Eulàlia. *Els escriptors catalans en una Europa en conflicte: la propaganda política impresa a la Guerra dels Segadors*, p. 190.

⁸³ Miralles, *Ídem*, p. 191.

⁸⁴ Miralles, Eulàlia. *Poesia i política en la Guerra dels Segadors*. A: Jané, Òscar (ed.). *Del Tractat dels Pirineus [1659] a l’Europa del segle XXI, un model en construcció?* Generalitat de Catalunya-Museu d’Història de Catalunya, Barcelona, 2010, p. 178.

flicto?”.⁸⁵ Tot i que no disposem de dades sobre la difusió que van assolir les publicacions informatives catalanes del període, Ettinghausen posa de manifest que, en moments puntuals, la consciència lingüística dels escriptors queda de manifest amb evidència. Per exemple, cita fragments de relacions que parlen del català com la “nostra llengua” o en les quals l'autor s'excusa davant el lector per utilitzar el castellà, “que tantos millares de razones tienes para aborrecer a los naturales que la hablan”.⁸⁶

La gasetta de Jaume Romeu

El naixement a la Monarquia hispànica d'una premsa de publicació periòdica, continuada i regular homologable a la d'altres països europeus no es va produir fins l'aparició de la *Gaceta de Madrid* l'any 1661. A Catalunya cal esperar fins el 1684, data en la qual es començaren a publicar les *Noticias generales de Europa* en tres sèries setmanals simultànies dels correus de Flandes, França i Itàlia, per l'impressor Rafael Figueró,⁸⁷ que segons sembla ja era actiu a Barcelona en plena Guerra dels Segadors, el 1647.⁸⁸ No obstant, ja el 1641 trobem indicis del sorgiment d'una certa idea de periodicitat a la premsa catalana a través d'unes publicacions específiques, les *Novas ordinàries* de Jaume Romeu, “vingudas ab la estafeta de París”, i de les quals se'n coneixen tres exemplars, publicats els dies 25 de maig, 1 de juny i 9 de novembre de 1641.⁸⁹

La manca de continuïtat que patí la publicació de Jaume Romeu, probablement originada per la irregularitat dels correus setmanals en temps de guerra i l'elevada demanda de notícies, impedeix tractar les *Novas ordinàries* com una gasetta equiparable a la *Gazette de France* de Renaudot. Tanmateix, la llavor del canvi hi és present. María Dolores Sáiz considera la publicació de Romeu el primer periòdic de la Península Ibèrica un cop estableix que “la periodicidad, la continuidad, la ampliación y diversificación de los contenidos, y un claro propósito de divulgación de las noticias son las características propias de las gacetas y marcan la diferencia entre éstas y las relaciones”.⁹⁰

Jaume Guillamet, tot i que no va més enllà de considerar les *Novas ordinàries* un indici de transició a un nou model de premsa, reconeix que “la incorporació dels noms de *gasetta* i de *noves* (més endavant, *notícies*) en els títols de la Guerra dels Segadors, per influència francesa, indiquen el canvi cap a una mena de publicacions que comencen caracteritzant-se per una oferta variada de notícies i aviat adquireixen algún tipus de regularitat, com a pas previ a la periodicitat”.⁹¹ La influència francesa, i concretament de la

⁸⁵ Reula Biescas, Jaime. *Una aproximación a la “prensa” catalana del siglo XVII a través de la colección de los folletos Bonsoms*. Comunicació, 4, 1993, p. 131.

⁸⁶ Ettinghausen, Henry. *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*. Vol. I, p. 42.

⁸⁷ Guillamet, Jaume. *La formació de la periodicitat durant els segles XVII i XVIII, a través de la premsa de Barcelona*. Treballs de Comunicació IEC, 13-14, 2000, p. 114.

⁸⁸ Vegeu el Figueró i Montmany (Gran Enciclopèdia Catalana). En línia.

⁸⁹ Guillamet, *Ídem*, p. 116.

⁹⁰ Sáiz, María Dolores. *Historia del periodismo en España*, Vol 1. *Los orígenes. El siglo XVIII*, Madrid, Alianza Universidad, 1983, pp. 43-45.

⁹¹ Guillamet, *Ídem*, p. 116.

Gazette de Théophraste Renaudot, és evident en la composició de les *Novas* de Romeu, com reconeix el propi impressor:

La curiositat dels Impressors de França me ha donat ocasió de quels imite, perque lo que es bo sempre es imitable; Estas cartas novas verdaderas per tants titols, estan foliadas y notadas ab lletra de quadern, perque los curiosos pugan juntar tots los successos que succexen en Europa, en particular en cada añ, perque axi los historiadors vajan segurs y advertits: Axi proseguiré, y qui voldrà tenir esta curiositat de volero juntar, y enquadernar podrà, y qui no, sabrà los successos assegurats, y impresos ja, enviats cada semmana de Paris.⁹²

Les *Novas ordinàries* de Jaume Romeu, doncs, si bé no constitueixen una gaseta pròpiament dita, no només no en difereixen estilísticament, sinó que persegueixen una mateixa finalitat i són imprescindibles per a l'aparició posterior d'impresos ja plenament periòdics en terres catalanes.

⁹² Guillaumet, *Ídem*, p. 119.

V. CINC ANÀLISIS DE TEXTOS PROTOPERIODÍSTICS

Una relació de monstres.

A les corts europees del segle XVII, els “monstres” –entengui’s com a tals les persones, animals o fetus de conformació contrària a l’ordre natural, segons el DIEC– hi exercien una fascinació singular. Alguns personatges d’aquest tipus van arribat a ser retratats pel pintor de càmera de Carles II, Juan Carreño de Miranda, com per exemple Eugenia Martínez Vallejo, que apareix en dos quadres al oli titulats respectivament *La monstrua vestida* y *La monstrua desnuda*.⁹³ Les relacions de successos protagonitzades per monstres són constants en el transcurs del segle XVII, i a Catalunya se’n coneixen diversos casos. Fins i tot en una data que va força més enllà del marc temporal del present treball, 1779, s’imprimeix a Barcelona un fullet sobre el naixement de dues germanes siameses.⁹⁴ Les diferències d’un text publicat al Segle de les Llum amb una relació de successos barroca, evidentment, són considerables.

La peça escollida per a l’anàlisi es titula *Relacion verdadera de vn mōstruoso Niño, que en la Ciudad de Lisboa nació a 14, del mes de Abril, Año 1628*, i l’imprimí a Barcelona Esteve Liberós el mateix any. Es tracta d’una relació típica, format quartilla, que descriu el naixement a la capital de Portugal –encara part de la Monarquia dels Àustries– d’un nen d’aparença increïble; “la forma y figura deste era de hombre armado desde la cabeza hasta las rodillas: cuyas armas y murrion⁹⁵ eran diferentes conchas de carne, el color de ladrillo quemado, los ojos sangrientos, cuya martial qualidad ponía grima y espanto a los que le miravan [...] botas de camino de color entre fraylesco y plateado; en el pecho trahia la señal de la Santa Cruz de carne, y coloreada”.

L’aspecte més interessant de la relació és que inclou un gravat del nen en qüestió, a sota del títol, que ocupa la primera plana sencera. Segons Henry Ettinghausen, aquesta mena de relacions eren les úniques que incloïen gravats realitzats ex professo, sens dubte per a dotar el text de més credibilitat, però també per atraure lectors desitjosos de contemplar el monstre. De la quantitat de noves impreses d’aquesta mena, Ettinghausen en dedueix un cert gust del públic per allò esgarifós i extravagant.⁹⁶ De tota manera, la veracitat en el cas de les relacions de monstres és pràcticament nul·la. Com a exemple, la il·lustració d’una relació impresa a Madrid el 1654 sobre un monstre descobert, suposadament, a la Cerdanya, s’assembla sospitosament a un gravat del tractat científic *Monstrorum Historia*, del naturalista Bartolomeo Ambrosini, publicat a Bolonya el 1642.

⁹³ Ettinghausen, Henry. *Prensa amarilla y Barroco español*. A: Chartier, Roger i Espejo, Carmen (eds.). *La aparición del periodismo en Europa: comunicación y propaganda en el Barroco*. Madrid: Marcial Pons, 2012, p. 146.

⁹⁴ Iglesias Castellano, Abel. *Partos extraordinarios: la representación de lo monstruoso en la España Moderna a través de las relaciones de sucesos*. eHumanista, 24, 2013, p. 433.

⁹⁵ Morrió: Barret militar alt i amb visera, amb galteres, que protegia el cap i la cara (DIEC).

⁹⁶ Ettinghausen, Henry. *Hacia una tipología de la prensa española del siglo XVII: de «hard news» a «soft porn»*. Sludia Áurea. Actas del III Congreso de la AISO, I, Toulouse-Pamplona, 1996, p. 62.

El mateix monstre a una relació de 1654 –*Copia de carta embiada de la Ciudad de Girona de 20. de Octubre, à un correspondiente de esta Corte, en que le da cuenta de un prodigioso Monstruo que fue hallado, y preso, en los Montes de Zardaña*– i un tractat mèdic que es publicà a Itàlia el 1642 –*Monstrorum Historia*–.

La relació que ens ocupa cerca la credibilitat des d'un bon començament: a més d'afegir el terme “verdadera” al títol dos cops, la relació revela la font de la informació –un mercader genovès– i informa que el cas ha arribat al coneixement del rei. La descripció del nen, extremadament detallista, també podria tenir per objectiu convèncer el lector que el que està llegint és cert, i no un producte de la imaginació de l'escriptor. A l'últim paràgraf, fins i tot, l'autor afirma “En la carta no se hace mencion si a los padres les castigaron [en referència a la mort de la criatura al cap de tres dies de néixer], y assi como pretendo tratar la verdad callo lo que calla la carta”. Claudia Carranza Vera fa un bon retrat del tipus de publicació que tractem:

A pesar de que los autores insistían en defender la veracidad de cada noticia publicada, lo cierto es que muchas relaciones de sucesos contenían historias, verdaderas quizá en algunos puntos, pero con una desordenada mezclanza de recursos, de géneros y de motivos tradicionales de índole ficticia. Además, estos textos se caracterizaban por el empleo de una retórica rebuscada con largas introducciones y conclusiones y con fórmulas provenientes de la literatura culta, religiosa en muchos casos.⁹⁷

En efecte, la finalitat del text és religiosa. S'albira de bon començament, quan l'autor de la notícia assegura: “quizo la magestad de Dios (quiça para pronostico de muchos castigos que se nos aguardan, en pena de tantos y tan graves pecados con que los hombres a su hacedor tienen ofendido è irritado; ò quiça para pronostico de algunos bienes, que ha de hacer a la Christiandad) [...] naciesse un monstruoso niño”. Posteriorment, relata que

⁹⁷ Carranza Vera, Claudia. *Monstruos y prodigios en la literatura de cordel del siglo XVII español. Revista de literaturas populares*, VIII, gener-juny de 2007, p. 5.

l'aspecte grotesc de la criatura horroritza la mare, muller d'un menestral anomenat Gaspar Acosta, "batidor de oro, hombre honrado, virtuoso y de buena vida", i que aquesta el deixa morir de gana per temor a la deshonra familiar; fet que censura amb duresa: "Engaño grande tener por infamia ò deshonra aquello que se toma del defecto de las causas naturales en que merecemos ni desmerecemos, sino damos notable ocasion para ello, o de lo que Dios ordena para castigo nuestro, ó gloria suya".

La relació té una pretensió moralitzant que es fa manifesta a les línies finals: "solo falta por agora –escriu– que este nos sirva de espejo y motivo para enmendar nuestras culpas, no irritar la ira de Dios, antes con actos meritorios movelle a misericordia, para que nos perdone, levante la mano de los males que nos amenaza". En quant a l'expressió llatina *Laus Deo*, que tanca la relació, en paraules d'Ettinghausen, "sirve para subrayar su función de sermón, al mismo tiempo que invita al lector a participar de los sentimientos y opiniones expresados por el autor y a tratar de chivos expiatorios de todos los males de la vida a herejes y criminales".⁹⁸

Déu desfà l'exèrcit hispànic amb una tempesta

Les relacions de fets militars són les més comunes a l'època de la Guerra dels Segadors, com és comprensible atesa la proximitat de les operacions bèl·liques als centres impressors, la facilitat dels autors per accedir a les fonts i l'interès que els combats podien suscitar entre la població. Ja en prosa, en vers, o fins i tot en forma de comèdia⁹⁹, durant els primers anys del conflicte els autors catalans van escriure nombroses peces que donen a conèixer les victòries dels exèrcits de Lluís XIII de França –I de Barcelona– i els auxiliars catalans que hi combatien. Amb fer ressò entre els catalans del caire favorable de la guerra, però, no n'hi havia prou. També calia convèncer els habitants del principat i dels comtats nord-catalans que Déu afavoria llur causa.

La Guerra dels 30 anys, contemporània a la de Catalunya i que involucrava, com aquesta, les monarquies francesa i espanyola, era eminentment un enfrontament religiós: catòlics contra protestants. Es donava el cas que França donava suport a Suècia, un país protestant, i que una part considerable dels soldats francesos eren hugonots.¹⁰⁰ La publicística espanyola no deixà passar l'ocasió per tractar França de "hermana de Herejes, Protestantes, Rebeldes, Ginebreses, Suecos, y Turcos", com reclamava un pamflet de 1635; en resum, d'associar-se amb els pitjors enemics de la fe catòlica.¹⁰¹ A Catalunya, però,

⁹⁸ Ettinghausen, Henry. *Hacia una tipología de la prensa española del siglo XVII: de «hard news» a «soft porn»*, p. 59.

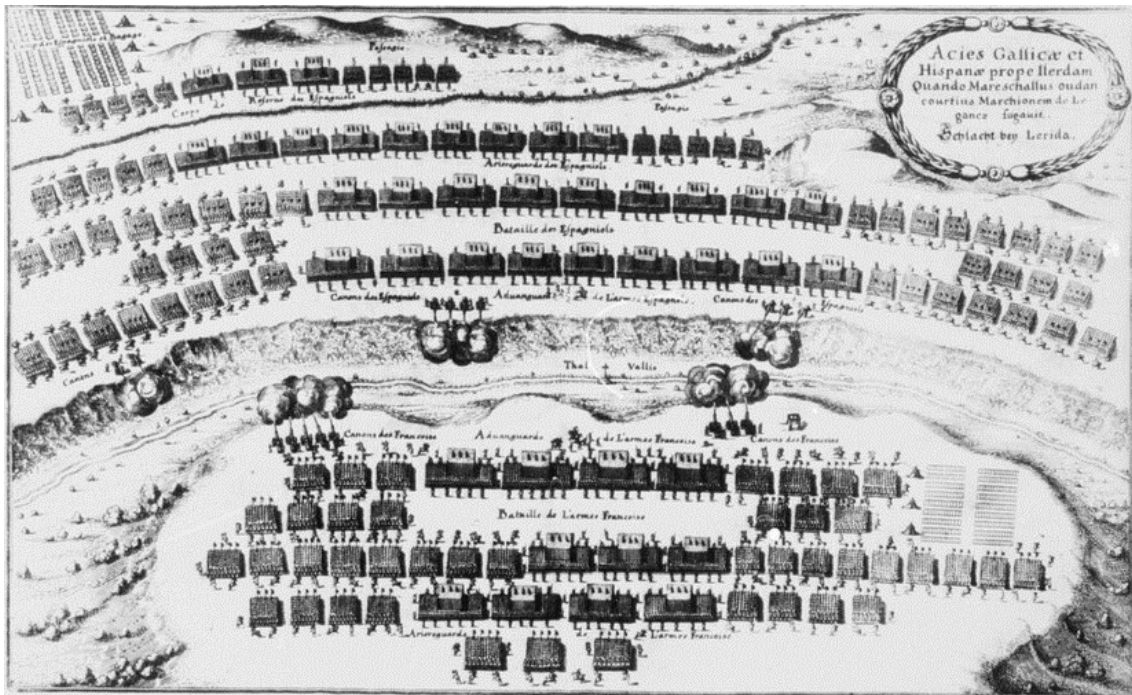
⁹⁹ Vegeu *La famosa comedia de la entrada del Marqués de los Vélez en Cathaluña, rota de las tropas castellanas, y assalto de Monjuich*, text en vers i organitzat en tres actes. De Lucas Val, Núria. *Literatura i història. Identitats col·lectives i visions de «l'altre» al segle XVII*. Manuscrits, 24, 2006, p. 188.

¹⁰⁰ Hugonot: dit dels calvinistes francesos, i més especialment del moviment politicoreligiós francès, d'inspiració calvinista, configurat a partir del 1547 (Enciclopèdia Catalana).

¹⁰¹ Arredondo, Mª Soledad. *Transmitir y proclamar la religión: una cuestión de propaganda en las crisis de 1635 y 1640*. *Criticón*, 102, 2008, p. 89.

els dos bàndols eren catòlics, i com que les tropes hispàniques havien comès sacrilegis contra esglésies catalanes, es donava una curiosa situació. En paraules de Mª Soledad Arredondo: “especialmente en el enfrentamiento España-Cataluña, los dos bandos se disputan la bandera de la fe cristiana, y la utilizan en sus reivindicaciones políticas”.¹⁰²

El missatge del text que és objecte d'anàlisi, *Relacio de la destrossa que ha fet la pluja en lo exercit enemich, y de las armas que ha deixadas, tret de vna lletra escrita de part del senyor Mariscal de la Motte, y un breu discurs de las trassas de ques val*, és evident tan bon punt comença: Déu és de part dels catalans. “La divina misericordia –comença l'autor– es tant propicia en favor de la Magestat del Rey nostre Senyor, que Deu guarde molts anys, y de aquest Principat, com es de veure ab los varios successos de la guerra present”. Més tard afegeix que “Provas evidents tenim vuy de q Deu nostre Senyor patrocina la afligida Catalunya”. La relació explica com, per acció divina, l'exèrcit hispànic que havia atacat Lleida l'octubre de 1642, vençut davant la ciutat pel mariscal francès La Mothe-Houdancourt, fou poc després desfet per una tempesta prop d'Alcarràs.

Mapa de la batalla de Lleida, del gravador alemany Matthäus Merian, publicat al *Theatrum Europaeum*, una crònica alemanya publicada entre 1633 i 1738.

El 7 d'octubre de 1642 es presentava a la vista de Lleida l'exèrcit hispànic de l'Aragó, a les ordres del marquès de Leganés, per assolir una victòria que compensés la recent pèrdua de Perpinyà a mans de Lluís XIII. No obstant, els 20.000 homes que comandava no foren capaços de vèncer els 12.000 francesos i 1.000 catalans que els hi oposà el mariscal La Mothe.¹⁰³ Tot i que el combat fou indecís, Leganés ordenà la retirada en direcció

¹⁰² Arredondo, Mª Soledad. *Transmitir y proclamar la religión: una cuestión de propaganda en las crisis de 1635 y 1640*, p. 87.

¹⁰³ Aznar y Martínez, Daniel. *Gloria y desgracia de un virrey francés de Cataluña*. Pedralbes, 26, 2006, p. 209.

a Fraga, deixant els franco-catalans amos del camp de batalla, i en paraules de Matías de Novoa, l'ajudant de cambra de Felip IV de Castella, “Perdióse la honra de la nación y la reputación de España, porque no habiéndose hecho nada, el ejército comenzó á padecer hambre, y á deshacerse”.¹⁰⁴ En el context d'aquesta campanya s'inscriu la *Relacio de la destrossa que ha fet la pluia en lo exercit enemich*, publicada per Pere Lacavalleria.

La relació fa un símil entre l'exèrcit del faraó egipci que persegueix els jueus a través de les aigües retirades del Mar Roig, tal com relata l'Antic Testament, i l'exèrcit espanyol: “Retirar y repassat lo riu aqueix formidable exercit, despres de vençut davant Lleida per lo nostre [...] se entretenia en lo Egipte de sa confusio”. Segons conta l'autor, francesos i catalans s'emparen ara d'un comboi de provisions, ara destrueixen un batalló i obliguen, així, els castellans, a “estar sempre junts y ab las armas al coll, y en batalla”. No obstant, la vigilància de l'enemic és en va, i l'autor arriba a la conclusió: “Ni todas estas diligencias son estadas bastants per escaparse, que ahont es la ma del Senyor, no son de ningun profit las precauciones humanas; quan ell vol la terra se obre, las cataratas del cel despeñen rios de aygua, tots los elements operen de per si, los rios ixen demare, y inundan la campanya, com en esta ocasio ses vist”.

Una inundació és el què sorprèn l'exèrcit hispànic i el desfà, de tal manera que, quan el mariscal La Mothe arriba al paratge on eren els homes de Leganés, hi “trobà en ell passats de quatre mil mosquets, sens altras armas de gran cantitat, molts bombas, y gran cantitat de megranas, molts cavechs, palas, destrals, ganivetas, cabassos y ormeigs per la artilleria, y passats de mil homens mig morts”. L'autor no dubta a atribuir la tempesta a la voluntat divina i elogia, en qualsevol cas, el comportament del mariscal La Mothe, “que zelòs de sa honra, subordinat a sa voluntat, ha fet deperir un exercit tan gran, que amenassava la destruccio general de Catalunya”.

La relació conté, també, una invectiva ferotge contra l'enemic castellà, al que equipara a una serp verinosa, i alerta sobre la perfídia de certs catalans: “vuy pensa vencer penjant, y matant, demà alagant y prometent lo que ni te, ni pot donar. Vuy cremant, y abrasant, robant y violant; dema fingintse amich, y comprant la voluntat dels que, enemichs jurats de si y de sa Patria, se deixan vendre per interes, per vendre sa propia sanch, y la propia llibertat”. En aquest sentit, no falten a la publicística catalana de 1640 comparacions de l'actitud hispànica davant els catalans amb la que van fer gala davant els indígenes americans. Afirmar, una altra relació, que “Pensavan enfamgarnos, com han fet als indis, que ab bones paraules les cridavan a sa obediencia y despres les mataven ab una crueltat de Diocleciano als martirs”.¹⁰⁵ De fet, el 1646 s'imprimí a Barcelona una edició de la *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*, de Fra Bartolomé de las Casas, amb una finalitat clarament propagandística.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Novoa, Matías de. *Historia de Felipe IV*. En: *Colección de documentos inéditos para la historia de España*, Vol. 86. Madrid: Miguel Ginesta, p. 66.

¹⁰⁵ García Cárcel, Ricardo. *La revolución catalana: algunos problemas historiográficos*. Manuscrits, 9, gener de 1991, p. 138.

¹⁰⁶ Miralles, Eulàlia. *Els escriptors catalans en una Europa en conflicte: la propaganda política impresa a la Guerra dels Segadors*. Caplletra, 52, 2012, p. 190.

Les misèries de la guerra

Una de les causes principals que van motivar l'esclat de la Guerra dels Segadors van ser els abusos comesos per les tropes hispàniques contra els camperols catalans. Els robatoris, les violacions i els assassinats que van cometre posteriorment foren explotats per les autoritats catalanes per dimonitzar Castella i transmetre a les classes populars el caràcter de “soldat fanfarro, arrogant, violent, infame i heretge” –en paraules de Núria de Lucas Val¹⁰⁷ que volien atribuir, amb finalitats polítiques, a les tropes de l'enemic. Aquesta és la imatge que transmeten no sols els textos declaradament propagandístics, sinó també les relacions de successos, ja siguin en prosa o en vers. Lucas de Val, afirma, en relació a aquesta mena de publicacions, que:

Els seus objectius, a més de publicitar els principals esdeveniments de l'encontre militar, passen per la crítica política i la deslegitimació de la figura de Felip IV com a sobirà dels catalans. Alhora, els soldats castellans són presentats com a cruels i heretges, en clara contraposició amb el poble català, qui rep el suport diví en llur defensa de les constitucions del Principat. Tot plegat amb la voluntat de moure les consciències dels destinataris als quals es dirigeix, guanyar adhesions i incentivar certes consideracions identitàries.¹⁰⁸

Una peça que mostra les intencions de construir una identitat castellana en oposició a la catalana és *Relacion my verdadera de las trayciones, y crueldades con que el Conde de San Guin, y sus soldados entraron, y saquearon la villa de Arnes*, publicada per Gabriel Nogués a mitjans 1642. A nivell de format, la característica més notòria n'és l'extensió de 13 pàgines, que l'autor no justifica en cap moment. El títol és summament descriptiu i avança el contingut de forma fidedigna. La relació descriu una operació militar de càstig que els terços castellans amb base a Tortosa van executar, el juliol de 1642, contra el poble d'Arnes, a la comarca de la Terra Alta, que escometeren i saquejaren per enfortir llur control de les terres que envolten Tortosa.¹⁰⁹

L'operació que descriu la relació no era inusual, ans al contrari, era la més habitual a les guerres europees del període. L'historiador militar Manel Güell cita el reconegut hispanista Geoffrey Parker per explicar accions similars a la Conca de Barberà el mateix any: “Quan s'assetjava una ciutat de relativa importància, les poblacions properes passaven a ser objectiu militar per ‘dret propi’. A banda del gros de l'exèrcit, partides reduïdes de soldats operaven per la zona ‘combatían, intrigaban y mataban sin descanso por el control de los pueblos’ convertint la zona en allò que Parker anomena ‘frontera flotant’.”¹¹⁰ En aquest sentit, Joan Busquets i Dalmau, editor de la crònica del cavaller contemporani Jeroni del Real, explica que:

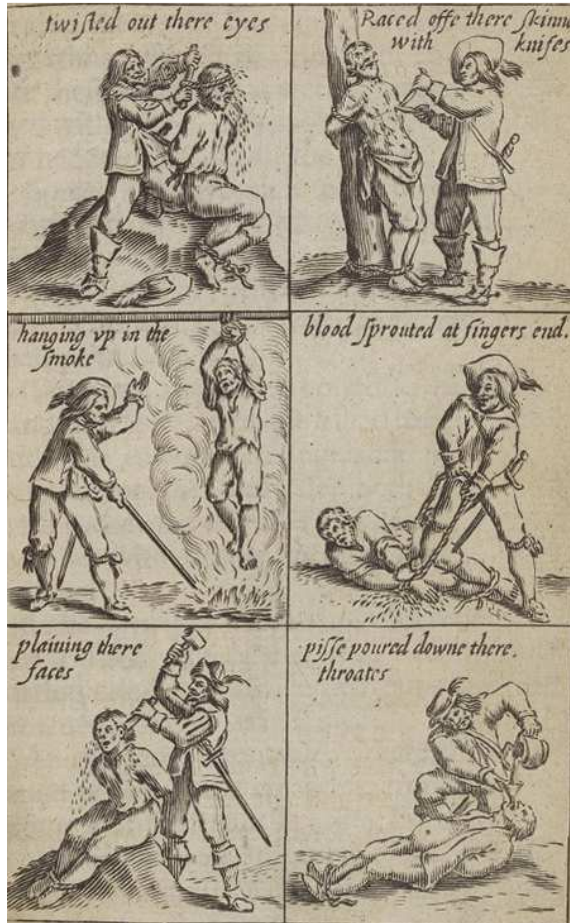
¹⁰⁷ De Lucas, Núria. *Catalans i castellans: estereotips durant la primera meitat del segle XVII*. Pedralbes, 28, 2008, p. 592.

¹⁰⁸ De Lucas Val, Núria. *Literatura i història. Identitats col·lectives i visions de «l'altre» al segle XVII*. Manuscrits, 24, 2006, p. 181.

¹⁰⁹ Muñoz i Sebastià, Joan-Hilari. *La Guerra dels Segadors a les Terres de l'Ebre (1640-1651)*. Recerca, 6, 2002, p. 63.

¹¹⁰ Güell Junkert, Manel. *La Conca de Barberà i la Baixa Segarra en flames. La campanya de Lleida de 1642*. Recerca, 3, 1995, p. 144.

Durant les guerres anomenades de religió i la dels Trenta Anys, enmig d'una greu depressió moral, augmentà la brutalitat i la violència, i les comarques que eren escenari de la guerra o dels acampaments dels exèrcits van haver de patir molt. Els atacs a poblacions indefenses o les profanacions i violacions dels llocs sagrats estaven a l'ordre del dia. Aquests fets impressionaven molt l'home del Barroc. L'ambient tornava a ser quasi medieval, rústec i salvatge.¹¹¹

Diversos exemples de les crueltats que els soldats executaven sobre el civils a l'època de la Guerra dels 30 Anys, a *The lamentations of Germany. Wherein, as in a glasse, we may behold her miserable condition, and reade the woefull effects of sinne*. Obra de Philip Vincent, imprès a Londres el 1638.

Aquesta sèrie de gravats, que Vincent diu haver compost “as an eyewitness” –en qualitat de testimoni– és un exemple primerenc de periodisme gràfic que il·lustra el sofriment de la població civil alemanya. Vincent devia sentir predilecció pels successos escabrosos: el 1637 havia imprès una relació textual, sense imatges, sobre la matança d'indígenes pequot a Nova Anglaterra, també com a testimoni.

La *Relacion myv verdadera* empra un llenguatge proper al del sermó religiós, amb continues interpel·lacions al lector, al que convida, un cop referits els detalls de l'operació, a que “desengañes tu ignorancia; a mi cuenta te digo que en las materias corrientes tengas a cada Castellano por peor que dos diablos, para no escuchar sus mentiras”. L'autor, lamentablement anònim, presenta de bon començament Lluís XIII, “Justo y Christianissimo”, com el protector de Catalunya, ja que gràcies a ell, afirma, és Catalunya “defendida, y amparada miraculosamente por la mano de Dios”. L'objecte de la relació és, en paraules de l'autor: “por si acaso esta llegare a la estampa, y corre por algunas provincias, entienden todos mejor las crueldades Castellanas, el odio mortal que contra nuestra nacion tiene, la justa causa con que el Principado tiene las armas en las manos, y sigue los estandartes de su Magestad Christianissima”.

¹¹¹ Busquets i Dalmau, Joan. *La Catalunya del barroc vista des de Girona: la Crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, Vol. 1. Barcelona: L'Abadia de Montserrat, 1994, p. 399.

El “corre por algunas provincias” és important. L'autor, malgrat mostrar-se rabiosament anticastellà, empra la llengua “que tantos millares de razones tienes para aborrecer a los naturales que la hablan” i s'excusa al·legant que “sospecho que negocio de nuevas corre por diversas partes del mundo, y [...] como la lengua Castellana corre mas que la nuestra por el mundo, para que en todas partes se entienda quan crueles, barbaros y fementidos son nuestros enemigos los Castellanos, hago esta relacion en Castellano”. Val a dir, tot i que no és el cas, que un dels motius amb que els autors catalans justifiquen l'ús del castellà quan creuen convenient fer-ho és, segons Eulàlia Miralles, “la ràbia de l'enemic de llegir en una llengua que és la seva les pròpies derrotes”.¹¹²

La *Relacion myv verdadera* recorda les matances de Cambrils i Vilaseca, executades per les tropes hispàniques el 1640, i ràpidament s'entrega a referir els fets d'Arnes. L'autor emfatitza la valentia dels pocs defensors del poble, entre els quals es compten 52 miquelets, les pèrdues nombroses que ocasionen al comandant hispànic, el comte de San Guin –que no és altre que el noble való Balthazar Philippe de Gand, comte d'Isenghien¹¹³, i els ardits dels quals es valen els hispànics per emparar-se del poble. L'autor insereix, un cop els miquelets fugen de la vila, una carta, pretesament d'Isenghien, en la qual promet als habitants no fer-los cap mal si es rendeixen. No obstant, els vencedors incompleixen els pactes i executen tota mena de crueltats sobre els paisans. L'autor explica com tallen el nas, els dits, el cap i “lo secreto” a un vilatà, violen nombroses donzelles, s'enduen de l'església els objectes de valor i segresten diversos habitants, entre ells el capellà, “atado con grillos cavallero en un vil animal, poco menos que en pelo”.

La relació fa gala d'una retòrica religiosa sens dubte intencional per emfatitzar el caràcter de sermó del text i facilitar-ne l'assimilació pel públic. Per exemple, compara els fets amb la destrucció de Jerusalem o la matança dels Sants Innocents perpetrada per Herodes a Betlem. L'exageració arriba al punt màxim a les acaballes, quan l'autor exhorta el públic a cerca crueltats més terribles. “Salgan los versados en historias divinas o humanas, y digan si han leido en ellas que ayan hecho tal con los enemigos liberamente y con pactos jurados rendidos los soldados del Pharaon, los de Nebuchodonosor, los de Antioco, los del Tamorlan, los de aquel Dragon Africano, Mahometo, los de Atila, que por sus atrocidades tenia por adjetivo *Flagellum Dei*”. En conclusió, podem afirmar que en aquest cas ens trobem davant un text que, malgrat la vivacitat i el detall amb que descriu els fets, té un caràcter més propagandístic que no pas informatiu.

La Catalunya militar

La següent relació relata un fet poc usual a la ciutat de Barcelona: un exercici militar de la Coronela, la milícia urbana de la ciutat, poc abans de la invasió francesa del Rosselló,

¹¹² Miralles, Eulàlia. *Els escriptors catalans en una Europa en conflicte: la propaganda política impresa a la Guerra dels Segadors*. Caplletra, 52, 2012, p. 186.

¹¹³ Guillaume, Baró de. *Historie de l'infanterie wallone sous la Maison d'Espagne*, en: *Mémoires de l'Académie royale des sciences: des lettres et des beaux-arts de Belgique*, Vol. 12. Brussel·les : Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, 1878, p. 171.

el 1639. Es titula *Relacion de los actos militares, en que la ciudad de Barcelona exercitò parte de sus compañías domingo à 18 de abril 1638*, i fou impresa al carrer de Santo Domingo per Gabriel Nogués. El text, obra d'un sergent de la Coronela, descriu amb tot luxe de detalls el transcurs dels exercicis, que tenien per objectiu augmentar l'estima de la població per la milícia en temps de guerra.

Quan França declarà la guerra a Espanya el 1635, Catalunya duia prop de 40 anys sense prendre part de forma directa en un conflicte militar. Entre 1345 i 1598, segons les *Rúbriques* de Esteve Gilabert Bruniquer, conegudes també com el *Ceremonial dels magnífics consellers y regiment de la Ciutat de Barcelona*, la ciutat comtal s'havia mobilitzat militarment fins a 27 cops.¹¹⁴ Tot i això, Catalunya no tenia, en esclatar la guerra contra França, i segons Manel Güell, “cap estructura militar de defensa nacional, més enllà de les mobilitzacions civils, no professionals i ocasionals del Sometent General o l'obsolet *Princeps Namquae*”.¹¹⁵ Foren les ciutats, i no pas el Sometent o el vell usatge *Princeps Namquae*, la principal font de tropes catalanes a l'exèrcit dels Àustries en la guerra contra França. De fet, en opinió d'Antoni Simon Tarrés i Antonio López Espino, les milícies urbanes eren “la forma d'organització tradicional més important de la Catalunya de l'Alta Edat Moderna”.¹¹⁶

La Coronela de Barcelona era la milícia urbana més poderosa de Catalunya. Tot i que ja a l'època medieval la ciutat havia tingut milícies pròpies, la Coronela com a tal fou creada per l'emperador Carles V l'any 1544.¹¹⁷ Es tractava d'una força formada per ciutadans, autodefensiva i no remunerada. El comandant n'era el Conseller en Cap de la ciutat –un polític– i tenia l'obligació de protegir els ciutadans, mantenir els murs de Barcelona en bon estat i proveir-los d'artilleria en cas que fos necessari. L'organització es feu segons el criteri de l'ofici: cada gremi o confraria es feia càrrec de la defensa d'un tram de la muralla. Segons les ordenances de 1622, cada companyia havia de tenir 100 homes –60 arcabussers, 20 piquers i 20 mosqueters–. Un any després es creà el càrrec de “messtre d'armes”, un oficial encarregat de la instrucció.¹¹⁸

La *Relacion de los actos militares* és un text laudatori de la capacitat militar de la ciutat de Barcelona. De fet, comença amb un “continuando la ciudad de Barcelona el heredado valor de sus antepasados, y guiada de su natural prudencia...” Relata, aleshores, que uns mesos enrere dos oficials de la Coronela, Onofre Vila i Joan Mascaró, havien instituït al baluard de Llevant una escola militar: “en grande utilidad publica (particularmente de la gente moça) enseñan a todos los que van alla al manejo de las tres armas, arcabuz, mosquete y pica, hazer rondas, postas, &c con general aplauso de todos los que lo miran”. A

¹¹⁴ Espino López, Antonio. *¿Existió un ejército catalán en la Edad Moderna?* Manuscrits: revista d'història moderna, 15, 1997, pp. 115-116.

¹¹⁵ Güell, Manel. *Notes sobre el Batalló (1641 -1652). Un primer intent d'exèrcit permanent*. A Carn!, 22, maig de 2013, p. 5.

¹¹⁶ Simon Tarrés, Antoni; Espino López, Antonio. *Les institucions i formes d'organització militar catalanes abans de la Guerra dels Segadors*. Pedralbes, 13, 1993, p. 144.

¹¹⁷ Espino López, Antonio. *La milícia urbana de Barcelona en los siglos XVI y XVII*. Barcelona Quaderns d'Història, 5, 2001, p. 205

¹¹⁸ Espino López, *Ídem*, p. 206-207

continuació explica que el Conseller en cap, Felip Joan Argila, el tinent coronel Antoni d'Oms, el sergent major Joan d'Erill i els dos mestres de l'escola decideixen exercitar a la vista de la ciutat les 10 millors de les 39 companyies de la Coronela.

L'exercici té un propòsit clar: augmentar l'admiració dels barcelonins per la milícia. Els anys no havien passat en va, i a l'esclat de la guerra amb França, Catalunya mancava de tradició militar entre els seus habitants. Llevat alguns membres de la noblesa que havien combatut a les guerres de Flandes i d'Itàlia, pocs catalans tenien experiència militar.¹¹⁹ Per aquest motiu, en albirar la guerra a l'horitzó, s'incrementà la instrucció de la tropa i, s'incentivà la publicació de tractats de temàtica militar, com els *Preludis militars en los quals se tracta lo que han de saber y obseruar los oficiales majors y menors de guerra y los soldados de la insigne ciutat de Barcelona*, obra del sergent major Domènec Moradell i publicat en català per Jaume Romeu el 1640, o *Cargos y preceptos militares*, traducció al castellà d'un manual de 1610, obra de Fra Lelio Brancaccio, que fou publicat per Sebastià i Jaume Matevat el 1639.¹²⁰

El text és extremadament detallista. Emprant un llenguatge senzill però elegant, que l'autor, no obstant, qualifica de “grossero”, descriu la preparació i el desenvolupament dels exercicis militars i es fa ressò de l'enorme expectació que generen entre els barcelonins. La vivesa de la narració i el nivell de detalls confirmen que l'autor és militar i testimoni o participant als fets. Ben de matí, les 10 companyies de la ciutat, més una onzena, formada per aventurers, es congreguen al Pla d'en Llull, al barri de La Ribera, i formen en dos grans batallons de 1.000 homes cadascun. L'autor esmenta els oficis de les companyies: “eran estas compañías [...] la de los Plateros, de los Sastres, Zapateros, Carpinteros, Passamaneros, Calceteros, Libreros y Vidrieros, Chapineros, Velluteros, Veleros, Escudilleros y Dagueros”.

L'autor relata que els dos batallons es dirigeixen al camp entre els baluards de Llevant i de Migdia per a exercitar-se. L'artilleria desperta l'admiració dels curiosos, signe que, sens dubte, els catalans no estaven habituats al tipus d'esdeveniments que descriu: “Eran no poco de ver dichas quatro pieças de artilleria conduidas cada una de seis mulas, y junto à ellas los artilleros, y sus ayudantes, y los soldados de escolta, que todo hazia una notable vista, representando de veras la guerra a la inmensa multitud que lo mirava...” Molts

Francesc Via, mosqueter de la Coronela, segons el Llibre de Passanties del gremi d'argenters.

¹¹⁹ Vegeu Espino López, Antonio. *Oficiales catalanes en el ejército de los austrias, 1635-1700*. Cuadernos de Historia Moderna, 24, 2000.

¹²⁰ Espino López, Antonio. *La milicia urbana de Barcelona en los siglos XVI y XVII*, p. 208.

son els barcelonins que no es perden l'espectacle, segons emfatitza l'autor. De la mateixa manera que avui dia la premsa atorga més o menys importància a un acte –sigui una manifestació, l'estrena d'una pel·lícula o un partit de futbol– l'autor de la relació destaca la munió de barcelonins presents als exercicis per augmentar-ne la significació:

La multitud de la gente que concurrió, no se puede encarecer: diran algo della los que desta orilla del mar y muelle miravan como en aparador la inmensidad de la gente y coches que coronaba dicho muro y su terraplano levantado, y dichos baluartes vezinos, donde avia muchisimas damas y cavalleros; y estos podran dezir tambien algo de la infinita multitud que baxo en la campaña y muelle se descubria por todas partes, á mas de la innumerable gente que se veía sobre las Iglesias, campanarios, torres y otros edificios.

L'autor descriu els exercicis amb gran vivesa. Els dos batallons se situen front a front i simulen un combat. L'artilleria i la infanteria armada amb mosquets i arcabussos disparen successives salves sense bala; els homes armats amb piques s'escometen sense arribar a les mans. La única diferència amb una batalla autèntica, diu l'autor, és que els trets no s'efectuen amb munició. Tampoc s'estalvia les lloes als oficials majors: “siendo muy de ver la destreza con que escaramuzaron, y la bizarría con que dicho Tiniente de Coronel, y los Sargentos mayores, y sus ayudantes corrian con su cavallos de una parte à otra tan airoso, y galanes, y la multitud de galas y biçarros vestidos, que volvian Primavera la campaña, y adornaban los airoso talles de capitanes y soldados”.

La relació conclou amb un gravat senzill de les formacions adoptades pels dos batallons, l'un enfront de l'altre. Val a dir, com a conclusió, que el setge de Salses, en el qual hi va participar la Coronela, fou molt menys glamurós que els exercicis aquí descrits. En donà fe el cronista barceloní Miquel Parets, que descriu una estampa estranyament semblant a la guerra de trinxeres de la Primera Guerra Mundial.¹²¹

Notícies de terres llunyanes

“La protopremsa –afirma Ricard Expósito i Amagat– permet traçar una geografia de la informació, terrestre i marítima, que cobreix bona part de les fronteres continentals i de tota la resta del món on els europeus habitaven, guerrejaven, comerciaven o convertien infidels”.¹²² Europa, evidentment, i en especial les terres veïnes a Catalunya, com França, Castella, la península Itàlica o, a Àfrica, les costes barbaresques, acaparaven les notícies publicades a Catalunya sobre l'estranger. Les relacions informaven sobre succe-

¹²¹ Parets, Miquel. *De los muchos sucesos dignos de memoria que han ocurrido en Barcelona y otros lugares de Cataluña, crónica escrita*. Vol. I. A: *Memorial Histórico Español*. Vol. XX. Madrid: Academia de la Historia, 1888, p. 128.

¹²² Expósito i Amagat, Ricard. “*Successos d'Europa*” a *la Catalunya rural de l'època moderna*. Pedralbes, 28, 2008, p. 616.

sos extraordinaris, ja fos el martiri de religiosos al llunyà Japó¹²³ o la victòria del rei de Polònia –aliat dels Àustries– sobre el gran duc de Moscòvia.¹²⁴

A la dècada de 1640, en plena època de transició cap a la gaseta, sorgeixen peces a mig camí entre la gaseta i la relació que tracten alhora fets ordinaris i fets extraordinaris. És el cas d'un text publicat per Pere Lacavalleria el 1642, *Novas certas de Alemania, Italia, y Piamont, y historia verdadera nouament sucedida, de vn ministre heretge de la ciutat de Geneua, al qual lo diable sel ne portà en cos, y anima, per auer comprats los pecats de vn mercader catolich desde poch mort en dita ciutat de Geneua*. El títol permet diferenciar entre dos blocs informatiu, unes “novas certas” d'estil gaseta i una “historia verdadera” sobre un cas particular i indubtablement extraordinari.

Dos aspectes a destacar, abans d'entrar a l'anàlisi del text, els trobem a la pàgina inicial. *Novas certas*, resa el títol. En una època en la qual els mitjans de transport eren precaris i un correu de posta trigava 34 dies, el 1653, en arribar dels Països Baixos a Madrid,¹²⁵ moltes notícies arribaven als centres impressors en forma de rumors i, passat un temps, eren confirmades o desmentides oficialment. Així doncs, Lacavalleria es cuida d'afegir al títol el mot *certes*, heretat amb tota probabilitat del *verdadera* de les relacions de successos. És interessant, també, que segons resa el colofó, les noves havien estat impreses també a París. No fou Jaume Romeu, doncs, l'únic que traduïa i publicava notícies procedents de les impremtes franceses, tot i que analitzant el contingut del text de Lacavalleria és evident que Romeu era més curós.

Les *Novas certas* es divideixen estilísticament en dos blocs amb sengles lletres capitals. En primer lloc tenim la informació de tipus gaseta, la peculiaritat de la qual és la manca de titolets que permetin classificar les notícies segons l'origen geogràfic, tot i que hi ha un ordre establert i cada paràgraf fa referència a un país o regió. Per començar, tenim el ducat de Savoia, on per fi s'acaba una guerra civil començada el 1638. Tot seguit vénen el ducat de Parma i el Papa de Roma, immersos en una guerra en la qual “nostre senyor” el Rei de França intervé per posar-hi pau. El paràgraf més extens parla d'Alemanya i de Bohèmia –i de retruc, de Polònia–, on el general suec Torstenson obliga els imperials a llevar el setge de Gross-Glogau i el seu homòleg Königsmarck fa presoner un general de l'emperador, el baró de Four.

Les notícies de les gasetes cal prendre-les amb reserves. Un dels exemplars de la gaseta de Jaume Romeu, també publicat el 1642 i titulat *Gazeta en que se dona noticia de las cosas mas notables de Flandes, Venecia, Italia, Roma, Toscana, Inglaterra, Paris, Piamont y otras parts, ab la mort del general Piccolomini*, assegurava que el tal Piccolomi-

¹²³ *Svmario del martyrio de los Santos Paulo, Iuan y Diego, hermanos de la Compañia de Iesus y pro-martyres del Iapon*. Barcelona: Esteve Liberòs, 1628.

¹²⁴ *Relacion verdadera de la insigne vitoria que alcançò el Rey de Polonia, contra el gran duque de Moscobia, y otros confederados suyos*. Barcelona: Gabriel Nogués, 1634.

¹²⁵ Díaz Noci, Javier. *La circulación de noticias en la España del Barroco*. A: *La aparición del periodismo en Europa: comunicación y propaganda en el Barroco*. Madrid: Marcial Pons, 2012, p. 236. No era estrany, de fet, com diu el mateix Noci, que a la segona meitat de segle, ja en ple auge de les gasetes, els editors es veiessin obligats a disculpar-se davant el lector quan la tardança dels correus no els permetia publicar exemplars.

ni, general imperial de cavalleria, havia caigut en combat a mans dels suecs a la batalla de Leipzig, però en realitat l'home morí al seu castell el 1656, tal i com recull la *Allgemeine Deutsche Biographie*.¹²⁶ A banda dels encontres entre suecs i imperials i les paus a Itàlia, la secció gaseta de les *Noves* de Lacavalleria inclou notícies sobre la pèrdua de la plaça de Villanova d'Asti al Piemont per part dels espanyols a mans de l'exèrcit francès, i la retirada de Verrua, a la mateixa província.

La segona part del text és diametralment oposada a la primera. No es tracta d'un seguit de notícies disperses, sinó d'una peça individual. El contingut no és de caràcter ordinari, com les anteriors noves, sinó esotèric i religiós. L'estil, a diferència d'aquestes, que són senzilles, succintes i moderades, és altisonant i recargolat. El missatge del text és, de la mateixa manera, molt més evident. La *historia verdadera de vn ministre heretge de la ciutat de Geneua, al qual lo diable sel ne portà en cos, y anima, per auer comprats los pecats de vn mercader catolich desde poch mort en dita ciutat de Geneua* mostra el poder de Déu i el càstig dels heretges. Diu el text que:

Las maravillas de Deu son tant grans, y admirables quels homens no poden compendre; pero sa divina Magestat nos amostra cada dia los divinos efectes de sa providencia, y lo poder que te donat a la santa Mare Iglesia Catolica, Apostolica, y Romana sa Esposa, la qual ha lauada, y embellida ab son precios sanch, ab lo poder del SS. Sacraments per eficacia, que aquell que essent verdader Christià, y Catholich, servintse de aquells ab un cor contrit, y penedit, alcança lo Paradis.

El text explica com, a la ciutat suïssa de Ginebra, un clergue hugonot es mofa d'un mercader catòlic moribund i decideix quedar-se amb els seus pecats a canvi de 2.000 lliures. Mort el catòlic, l'hugonot organitza un gran banquet amb els diners, però mentre dura la festa "lo Diable arribà transformat en forma humana" i, després de saludar els presents i preguntar al protestant si és cert que havia comprar els pecats del catòlic, se l'emporta a l'infern. Poc després, un bon nombre de calvinistes es converteixen al catolicisme, aterrits pel funest destí del seu company, mentre que d'altres fugen a terres veïnes. D'aquest esdeveniment singular no n'he trobat cap altra notícia en publicacions de l'època, motiu per el qual sospito que es tracta d'una invenció sense cap rerefons de veritat.

Les *Novas Certas* acaben de forma imprevista, amb una breu informació segons la qual uns vaixells de guerra portuguesos han capturar i conduït a Lisboa un comboi procedent de Lübeck i Hamburg que transportava municions a Espanya. Sens dubte, es tracta d'un afegit d'última hora.

¹²⁶ Hallwich, Hermann. *Piccolomini, Ottavio Fürst*. *Allgemeine Deutsche Biographie*. En línia [https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Piccolomini,_Ottavio_F%C3%BCrst]

VI. CONCLUSIONS

No resulta senzill extreure unes conclusions concretes d'un estudi de caràcter teòric i un anàlisi pràctic limitat per qüestions d'espai i de temps. No obstant, diversos són els fets que el present treball permet constatar. En primer lloc, l'evidència d'un moment àlgid a la premsa catalana coincidint amb el conflicte polític entre les institucions catalanes i la Monarquia Hispànica i la posterior Guerra dels Segadors. En segon lloc, un vincle innegable entre les institucions catalanes –Consell de Cent i Diputació General– i l'augment de publicacions impreses de caràcter informatiu a partir de 1631. La premsa catalana era un engranatge més –i no el menys important– de la maquinaria publicística catalana que combatia la propaganda castellana en una “guerra de papers” paral·lela a les lluites militars entre els exèrcits respectius.

En tercer lloc, resulta manifesta la influència francesa, a través de la *Gazette de France*, sobre els impressors catalans. Així ho afirma obertament Jaume Romeu, el més innovador dels impressors catalans de l'època. Catalunya es trobà connectada de forma directa, des de 1641, a la principal indústria de la informació europea del moment, la maquinaria propagandística dels cardenals Richelieu i Mazzarino, primers ministres de Lluís XIII i Lluís XIV de França. Per causes desconegudes, probablement el curs desfavorable de la guerra i el debilitament del poder reial a França durant la Fronça, la premsa catalana anà perdent pistonada després de 1645. Ara bé, tot i la derrota de 1652 i la desaparició de la premsa en llengua catalana, la llavor sembrada donà fruit, i Barcelona tingué, a partir de 1683, una premsa efervescent amb publicacions com *Noticias Generales de Europa* i en menor mesura la *Gazeta de Barcelona*, totes dues impulsades per Rafael Figueró, membre d'una família amb tradició impressora ja en plena Guerra dels Segadors.

Una quarta constatació és la importància de la guerra al desenvolupament de la premsa. La necessitat dels bàndols en contesa de donar publicitat a les victòries pròpies, en conjunció amb el desig de la població civil afectada pels conflictes de rebre notícies de com es desenvolupa la guerra, produeix com a resultat un augment considerable del nombre de publicacions. Catalunya constitueix, en aquest sentit, un exemple perfecte. A banda de la Guerra dels Segadors, les dates que marquen el sorgiment de publicacions, 1683 i 1695, coincideixen, respectivament, amb el setge turc a Viena i l'esperit de croada que abraçà tota la Cristiandat, i l'entrada dels exèrcits francesos a Catalunya el 1695 durant la Guerra dels 9 anys.¹²⁷

L'anàlisi de les cinc peces seleccionades em permet albirar el caràcter de l'individu barroc: fascinat pels monstres, religiós en extrem i temorós de Déu. Quatre de les cinc relacions empenen un llenguatge proper al sermó, admonitori i farcit de símls religiosos. És probable, tot i que no es pot afirmar amb seguretat, que la semblança del discurs amb el sermó respongui al fet que les relacions eren llegides freqüentment en veu alta a un públic habituat a escoltar missa. En tots els casos analitzats, darrera el text s'hi amaga una intenció, ja sigui política, ja religiosa. A diferència dels avisos manuscrits, el control del

¹²⁷ Reula Biescas, Jaime. *Una aproximación a la “prensa” catalana del siglo XVII a través de la colección de los folletos Bonsoms*. Comunicació, 4, 1993, p. 142.

poder sobre les notícies impreses era fort, i la intencionalitat; el desig d'inclinar el lector a una opinió definida, més o menys evident.

Per últim, em sembla adient esmentar un aspecte col·lateral: el creixent interès que, des de fa uns anys, ha adquirit la premsa anterior al segle XVIII entre els investigadors de la història del periodisme. En els últims temps un grup de persones cada cop més nombrós s'ha interessat per aquest període, de manera que un escenari pràcticament buit a principis dels anys 90 del segle passat ho és, avui, cada cop menys. Com a curiositat, el 10 de juliol de 1894, el diari *La Vanguardia* publicà un article, titulat *Curiosidades de la Exposición del Libro, la Imprenta y el Grabado en el Ateneo Barcelonés*, en la qual, explicava, “Figura en lugar preferente la Gaceta que empezó á publicarse en Barcelona en el mes de mayo de 1641 en la *estampa de Jaume Romeo devan de S Jaume, any 1641*”. Si fa 120 anys el periodisme del barroc interessava als catalans, per què no hauria de fer-ho també avui, en una època incerta com la barroca?

VII. BIBLIOGRAFIA.

Comas Lamarca, Mercè. *La vitalitat de la impremta a Perpinyà del segle XVI al segle XIX: de Rosenbach a Alzina*. Mirmanda, 2, 2007, pp. 77-85.

Chartier, Roger i Espejo, Carmen (eds.). *La aparición del periodismo en Europa: comunicación y propaganda en el Barroco*. Madrid: Marcial Pons, 2012.

De Andrés Díaz, Rosana. *Fiestas y espectáculos en las «Relaciones Góticas del siglo XVI»*. En *la España medieval*, 14, 1991, pp. 307-336.

Díaz Noci, Javier. *El oficio del periodista en el siglo XVII: gaceteros, impresores y comerciantes*. *Periodística*, 10, 2002, pp. 15-35.

Elliott, John H. *La Revolta catalana: 1598-1640: un estudi sobre la decadència d'Espanya*. València: Universitat de València, 2006.

Ettinghausen, Henry. *Prensa comparada: las relaciones hispano-francesas en el siglo XVII*. Actes del «II Congreso Internacional de Hispanistas del Siglo de Oro», ed. per M. García Martín... [et al.]. Salamanca: Universidad, 1993, p. 339-345.

Ettinghausen, Henry. *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*. Vol. I. Barcelona: Curial Edicions, 1993.

Ettinghausen, Henry. *La Guerra dels Segadors a les gasetes europees*. *Pedralbes*, 18, 1998, pp. 359-372.

Ettinghausen, Henry. *Informació, comunicació i poder a l'Espanya del segle XVII*. *Manuscrits*, 23, 2005, pp. 45-58.

Ettinghausen, Henry. 'Periodisme participatiu' en la Guerra dels Segadors. *A Carn!*, 1, 2006, pp. 5-11.

Espejo, Carmen. *El mercado de las noticias en España: la Gazeta de Roma (Valencia, 1619)*. A: Andrés, Gabriel (ed.). *Proto-giornalismo e letteratura. Avvisi a stampa, relazioni de sucesos*. Milà: Franco Angeli. 2013, pp. 25-53.

Expósito i Amagat, Ricard. "Successos d'Europa" a la Catalunya rural de l'època moderna. *Pedralbes*, 28, 2008, pp. 611-622.

Fontcuberta i Famadas, Cristina. *L'ús de la imatge a la Guerra dels Segadors*. *Pedralbes*, 23, 2003, pp. 147-164.

Fraga, Joana. *La "Guerra dels Segadors" desde Portugal. La percepción del conflicto en las Gasetas da Restauração*. *Pedralbes*, 28, 2008, pp. 173-184.

Guillamet, Jaume. *La formació de la periodicitat durant els segles XVII i XVIII, a través de la premsa de Barcelona*. *Treballs de Comunicació IEC*, 13-14, 2000, pp. 113-136.

Guillamet, Jaume. *Història del periodisme: Notícies, periodistes i mitjans de comunicació*. València: Universitat de València, 2003.

Infelise, Mario. *Los orígenes de las gacetas: sistemas y prácticas de la información entre los siglos XVI y XVII*. Manuscris, 23, 2005, pp. 31-44.

Miralles, Eulàlia. *Els escriptors catalans en una Europa en conflicte: la propaganda política impresa a la Guerra dels Segadors*. Caplletra, 52, 2012, pp. 181-205.

Pena Sueiro, Nieves. *Estado de la cuestión sobre el estudio de las Relaciones de sucesos*. Pliegos de bibliofilia, 13, 2001, pp. 43-66.

Pizarro Carrasco, Carlos. *Imprenta y gobierno municipal en Barcelona. Sebastián y Jaime Matevat al servicio del Consell de Cent (1631-1644)*. Hispania, 213, 2003, pp. 137-160.

Reula Biescas, Jaime. *Una aproximación a la “prensa” catalana del siglo XVII a través de la colección de los folletos Bonsoms*. Comunicació, 4, 1993, pp. 129-144.

Rubió i Balaguer, Jordi. *Llibreters i impressors a la Corona d'Aragó*. Biblioteca Abat Oliba, 11. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993.

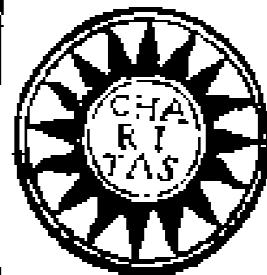
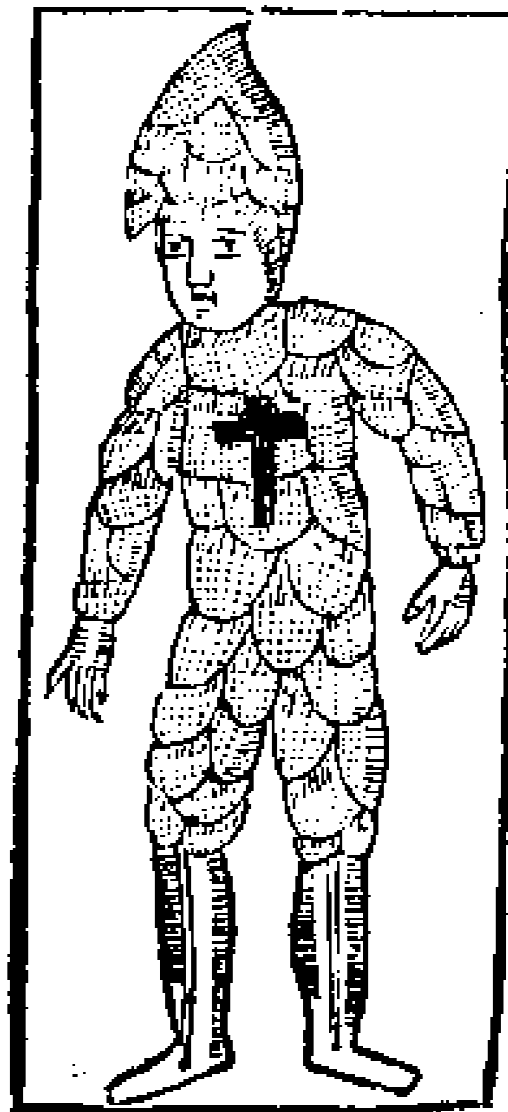
Simon i Tarrés, Antoni. *Del 1640 al 1705: L'autogovern de Catalunya i la classe dirigent catalana en el joc de la política internacional europea*. València: Publicacions de la Universitat de València / Institut d'Estudis Catalans, 2012.

Torra, Jordi. *La impremta als països de parla catalana del Renaixement al Barroc*. Revista de Biblioteconomia i Documentació, 5, 1989, pp. 83-92.

Tresserras, Joan Manuel. *Els orígens dels impresos periòdics als Països Catalans*. Periodística, 5, 1992, pp. 57-64.

VIII. ANNEX

1. Relacion verdadera de vn mōstruoso Niño, que en la Ciudad de Lisboa nació a 14. del mes de Abril, Año 1628. la qual en vna carra ha embiado de Madrid Sebastia de Grajales Ginoues a vn Mercader desta Ciudad, junto con la efigie verdadera del dicho monstruo, la qual se facò de vna que embiaron à la Magestad del Rey nuestro Señor.

LN Lisboa cabeça de la Corona de Portugal, Ciudad hermosísima por extremo en lo asIENTO, abundante en comarca, fértil, rica, y amena por el manejo y vezindad de su famoso río Tago: quizo la magestad de Dios (quiza para pronostico de muchos castigos que se nos aguardan , en pena de tantos y tan graues pecados con que los hombres a su hazedor tienen offendido é irritado;ò quiza para pronostico de algunos bienes, que ha de hazer a la Christianidad:) que a catorze del mes de Abril 1628. naciesse vn monstruoso niño: la forma y figura deste era de hombre armado desde la cabeça hasta las rodillas: cuyas armas y murcion eran diferentes conchas de carne, el color de ladrillo quemado, los ojos sangrientos, cuya martial qualidad , ponía guerra y espanto a los que le mirauan: dichas cõchas hasta las rodillas: las piernas y pies le cubrian (sin versele ni señal de dedos) botas de camino de color entre frayleco y plateado: en el pecho trahia la señal de la Santa Cruz de carnes, y colorada , hecha del ordinario modo que pintan en las demas cruces: vna de las mayores monstruosidades que en este monstruo considero y hallo. Quando la desdichada madre despues de muchísimos dolores, en vez de vn hermosísimo niño, pinzel y effigie de su padre, vio este tan horrendo monstruo: imaginò que sin duda alguna era algun Tartareo espíritu , pero desta imaginacion le sacò ver que por escudo y pavez de su armado pecho trahia la señal de la santa Cruz, arma tan poderosa quã aborrecida del enemigo della el demonio. No menos pena recibio su padre llamado Gaspar Acosta , cuyo oficio es batidor de oro , hombre honrado , virtuoso , y de buena vida. Quisiera la atligida madre como mas interessada en el espantoso parto trasladalle sin dilacion alguna , de sus entrañas à las de la vniuersal madre la tierra, pensando con esto enadir la verguença pensaua hauia de causalle tan monstruoso parto, y tanto era su temor, que aun en lo intimo de la tierra no se tenia por segura, de que no saliesse a luz el monstruoso infante,

fante, y con el fue estimada è imaginada afeccion. ¿Engaña grande tener por infamia ò deshonra aquello que se toma del defecto de las causas naturales en que nacemos ni del metecemos, sino damos notable ocasion para ello, o de lo que Dios ordena para castigo nuestro, ò gloria fuya. Y así en confirmacion dello se ha visto de padres tantos niños monstruosos, y despues de haver sido monstruos de naturaleza, y abortecidos de los padres ser mōstruos de virtud y santidad, y ser dellos adorado, y ellos del honrados. Afección muchíssimo esta determinacion de la madre, el Padre del Niño diciendo, que por ningún caso fuesse homicida de su hijo, ni malicioso, ni te quitasse la vida a quien tanto le costaba. Pero como la mujer estava persuadida, que si el monstruo niño vivia, havia de ser la deshonra de su linage, y la manesilla del relax de su infamia prolixió en su dañada determinacion, y ya que no le quitó la vida luego, se la fue poco a poco quitando, privándole del natural alimento y sustento, con cuya falta al tercero dia murió; trocando esta miserable vida por la eterna. Enterraronle sus padres secretamente, y quando estavan dando al cielo gracias, porque les havia librado de tanta tribulació, vergüenza, y a su perecer infamia, confidados del secreto. Ordenó el cielo que lo denunciaron al Superior, y este le mandó desenterrar, y visto, que era verdad todo lo que se havia dicho: mandó sacar vna effigie verdadera, y en esta relacion quanto à la substancia se la imbió a la magestad del Rey nuestro señor, del qual originalmente se fizo este. Al principio en la Corte lo tenían por patraña, pero viendo que personas muy fidedignas lo havian embiado a su Magestad, y que cada dia de nuevo se confirmava, le tuvieron por calo verdaderamente sucedido.

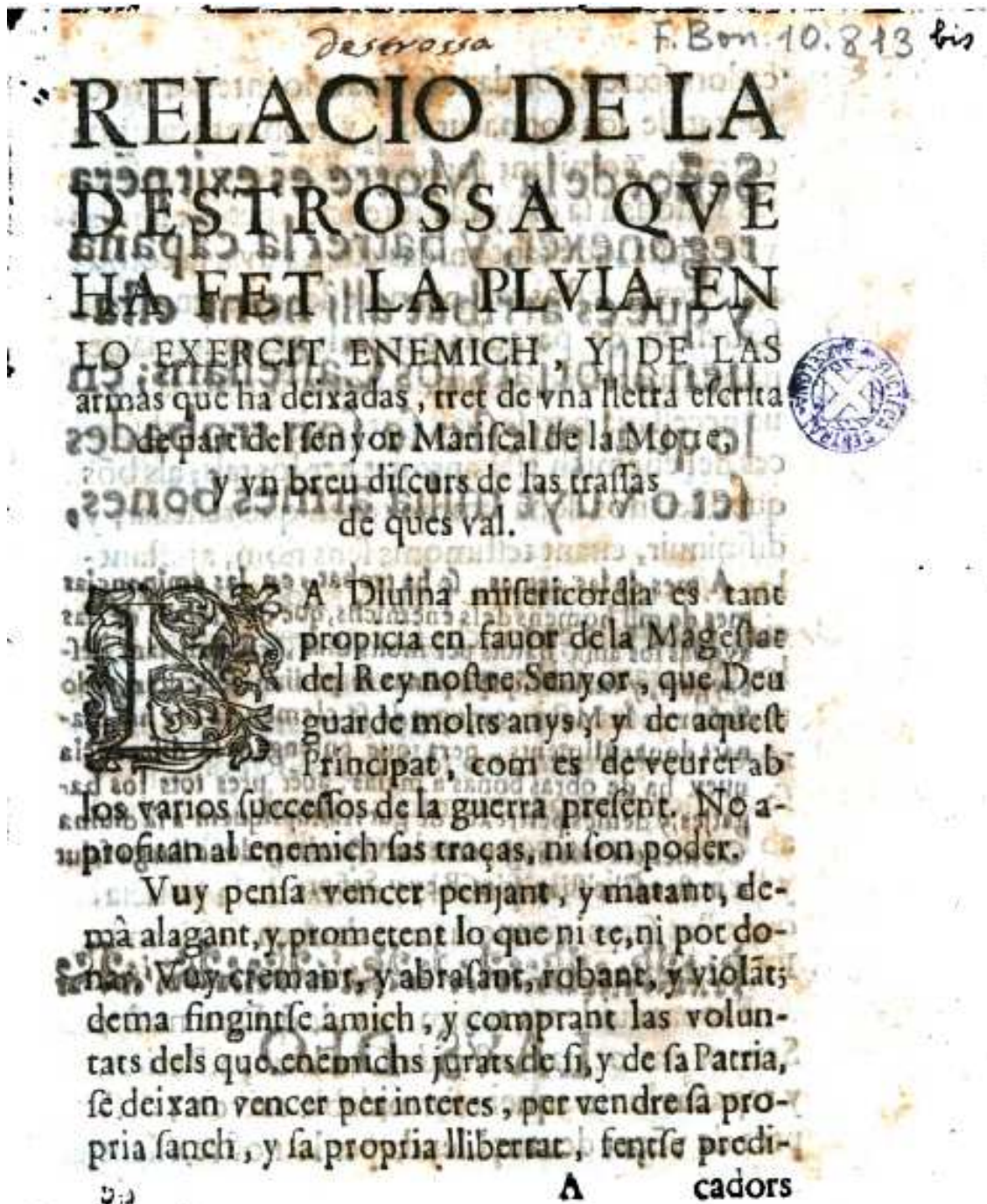
En la carta no se haze mencion si a los padres les castigaron, y así como pretendo contar verdad es lo que calla la carta. En esta última Estafeta he buuelto a recibir otra carta del cuyadoso y curioso Graxales, y en ella me dize que en Portugal este caso ha causado general temor y espanto, hazen grandes juzizios Astronomicos, y para saber lo que pronostica

colica se han en Lisboa jurado feys, doctísimos en la ciencia, para que digan y juzguen lo que significa, tengo palabra que en recibiendo aulso me le imbiara : solo falta por agora que' este nos sirva de espejo y monito para emendar nuestras culpas, no irritar la ira de Dios, antes con alos meritorios mouelle a misericordia, para que nos perdone, leuante la mano de los males que nos amenaza : si ya no es que digamos que este monstruo por tener la Santa Cruz en el pecho significa y pronostica exaltacion y dilatacion de la Santa Fè Carolica : plegue al Cielo sea así, pero acerca desto me remito a la resolution que los Astrólogos Portugueses tomarã, la qual dandonos Dios vida en recibendola sacaremos a luz.

Laus Deo.

*Con Licencia del Ordinario en Barcelona por Estellan Liberos en la Calle de S. Domingo.
Año M.DC.XXVIII.*

2. Relacio de la destrossa que ha fet la plua en lo exercit enemich, y de las armas que ha deixadas, tret de vna lletra escrita de part del senyor Mariscal de la Motte, y un breu discurs de las trassas de ques val.

cadors secrets, fondant solapats lo interior, y voluntat de sos connaturals, y trobant hi alguna entrada, vomitant son diabolich veri, ajustant sas rasons a sa danyada intencio, per diuidir las voluntats, que tant vnidas estan vuy a la comuna defensa. Estos tals per no esser conuençuts se ferueixen de paraulas generals per euitar la pena que mereixen, y per no donar lloch a la prova necessaria per ser castigats; ningun mal succes del enemich està aprouar per los tals; als bõs que Deu nos dona sempre tenen que relleuar, y disminuir, citant testimonis sens nom, ajustant-los a sos mals intents, y tot per colorar sa malicia: estos tals enemichs secrets son pitjors que los declarats. Y los que no condemnen, ni contradiuen sas accions, antes ab paraulas indiferents los defensen, no sols se deuen dir, pero se deuen tenir per enemichs capitals. Cada qual ab sa prudencia pot concixer parlant a estos tals, y farà molt be de posarlos en ma de la justícia, que estas serps venenosas nos deuen sufrir en la Republica.

Prouas euidentis tenim vuy de q̃ Deu nostre Senyor patrocina la afligida Cathalunya. Retirat, y repassat lo riu aqueix formidable exercit, despres de vèçut deuant Lleyda per lo nostre, essent
de

de mes de 22000. hòmes, y lo nostre no arribant a la meytat, se entretenia en lo Egipte de sa confusio en aquella campanya entre Lleyda, y Fraga, perdent vuy vn comboy de viures, demà vn esquadro, y laltre batallõs enters. Los enemichs forçats per lo valor dels nostres, que cada dia los donauen desobre, sens darlos lloch de correr la campanya, estauan obligats a estar sempre junts, y ab las armas al coll, y en batalla.

Ni totas estas diligencias son estadas bastants per escapar-se, que ahont es la ma del Senyor, no son de ningun profit las precaucions humanias; quant ell vol la terra se obre, las cataratas del cel despedeixen rius de aygua, tots los elements operen de per si, los rius ixen de mare, y inundan la campanya, com en esta ocasiõ ses vist.

Dilluns als 17. lo senyor Mariscal de la Morte isquè de son Quartel de Bellpuig dos horas antes del dia per anar ab alguna caualleria à Lleyda, y de alli per anar à regoneixer lo exercit enemich, que estaua en Alcarràs, ahont sabè que las grans ayguas lo obligaren à camparse sobre algunas eminencias prop de dit lloch per no acabar-se de perdre, las quals agueren de sufrir totas al descubere, de tal manera, que fins air no pogueren retirar-se, que anaren prop de Fraga,
ahont

A ahont aguardan q̄ lo pōt sia adobat per repassar
 l'orio, y anar a pendre sos Quartels de hiuern en
J Nauarrago confirmen tots los soldats que ca-
 da dia venen a rendirse.
 Lo senyor Mariscal regonegué son campa-
 ment de Alcarrias, y trobà en ell passats de qua-
 tre mil mosquets, sens altres armas en gran
 cantitat, moltes bombas, y gran cantitat de
 megranas, molts cauechs, palas, destrals,
 ganiuetas, cabassos, y ormeigs per la artilleria, y
 passats de mil homens mitg morts. Sa Excellen-
 cia ha fets recullir tots los mosquets, y lo demes
 que ses trobat de profir, y ho ha fet portar a
 Lleyda, y per los rendits se sap, que aquest po-
 derós exercit ses destrouat casi tot. Las gracias
 deuem donar a Deu per tantas victorias, y a sa
 Excellencia, que zelós de sa honra, subordinat a
 sa voluntat, ha fet deperir vn exercit tant gran,
 que amenassaua la destructio general de Cata-
 lunya.

Ab llicencia : En Barcelona, en casa de Pere
 Lacaualleria, Any 1642.

3. Relacion de los actos militares, en que la ciudad de Barcelona exercitò parte de sus compañías domingo à 18 de abril 1638.

RELACION

DE LOS ACTOS MILITARES

EN QUE LA CIUDAD DE BARCELONA exercitò parte de sus compañías Domingo à 18. de Abril 1638.

HECHA POR VN SARGENTO DE LOS QV
assistieron con su compañía.

Continuando la Ciudad de Barcelona el heredi-
do valor de los antepassados, y guiada de su na-
tural prudencia, instituyò algunos meses ha la
escuela militar del Baluarte de Levante, donde
los Ayudantes de Sargento Mayor, don Ono-
frio Vila, y el Alferez Juan Mascarò, en grande
utilidad publica (particularmente de la gente
nova) enseñà à todos los q van allà al manejo de las tres armas, ar-
cabuz, mosquete, y pica, hazer rondas, postas, &c. con general aplau-
so de todos los que lo miran. De tan loables exercicios en nacion
tan belicosa y alentada, resultaron bizarros efectos, pues no còten
por los Caballeros mas aficionados de dos Esquadrones que en la
Quaresima se formaron, vno fuera de la Ciudad en frente del Con-
vento noble de Santa Clara, y otro dentro della, junto al Baluarte
de Mediodia (donde la curiosidad hallò harto que alabar, viendo tã-
ta destreza y concitro, que obligaua à los que lo mirauan à acer-
darse de los celebrados hechos de sus predecesores) trataron con
el Coronel Felipe Juan Argila Conseller en Cap de la dicha Ciu-
dad, don Antonio de Oms Teniente Coronel, don Juan de Eril
y Orcàn Sargento mayor, y los dichos don Onofre Vila, y Alferez
Mascarò, de que saliesen diez de las compañías mas disciplinadas
y diestras de las 39. que de presente tiene la Ciudad aliadas para
qualquier efecto, à formar dos Esquadrones, suponièdo que de los
Caballeros aficionados, y demas gente exercitada en dicha escue-
la, se haria vna copiosa compañía, que alentaria à las demas con el
exemplo de la nobleza, y destreza que en ella concurririan. Alaba-

R. 729.297

rón dichos Señores el pensamiento, y así llamó el dicho Coronel todos los Capitanes, Alfereses, y Sargentos que auian de entreuenir en dichos Esquadrones, y propusoles lo sobredicho, para que Domingo a 18. de Abril estuuiesse todo aprestado. Diose orden en sacar de las salas de la Casa de las Armas (tan celebre en el mundo por copiosa, y bien aliñada) las picas, molquetes, y arcabuzes que fuesen menester, así para las compañías asignadas, como para la de los auentureros, y que para los mosqueteros se entregassen a los Sargentos de dichas compañías algunos barriles de poluora, y se dispusiesse quatro piezas de artilleria con todo lo necesario a su tren para salir a la campaña, dos para cada Esquadron, y que se pregonasse por la Ciudad, que el dia señalado a las nueve de la mañana acudiesen todos a sus vanderas para ir a la plaza de armas señalada, que era la del Pla den Lull.

Executose todo, y auiedose fabricado vn puente competente para passar la gente y artilleria sobre el arroyo, q̄ saliendo de la Ciudad por entre el Baluarte de Levante y Mediodia, desagua en el mar de Levante. Llegado el dia señalado, desde las siete de la mañana al ruido de caxas y pifanos, fueron todos juntando, así que al medio dia las diez compañías asignadas se hallauan en el dicho Pla den Lull, haziendo al llegar el ordinario exercicio militar de abrir y cerrar la compañía, poner cuerpo de guardia, y tomar las bocas de las calles, sin auer en ello confusion alguna; solo entre gente tan alentada huuo de auer algunas cuchilladas sobre si auia de passar o no, bien que no huuo herida considerable, fosegose todo con la prudencia de los Superiores. Y llegando la compañía de los Auentureros al Baluarte de Levante (tardó en llegar allí algun poco mas que las demas a dicha Plaza de Armas, por auer ido desde el Palau que llaman de la Condesa, donde se juntó, a la calle Ancha, y pasado delante su Excelencia el Conde Santa Coloma, Virrey, y Capitan General por su Magestad, que Dios guarde, en este Principado y sus Códados, subiendo despues a la marina) se lleuó desde allí la artilleria y carros de municion, comboyandola a la dicha plaza de armas. Llegados todos, y juntos en dicha plaza, fueron dichos Tiniente de Coronel don Antonio de Oms, don Iuan de Erill Sargento mayor, y don Luys de Peguera, poco antes nombrado tambien Sargento mayor de la Ciudad, y dichos Ayudantes (concurriendo en todo la destreza en semejantes materias, del Capitan Domingo de Vzenda y Mansfelt, noble Aragonés (de la Compañia del Maestro de campo don Iusto de Torres y Mendoza (tan aficionado a la Ciudad, como aplaudido vniuersalmente

salmente en ella por sus partes) disponiendo la forma de los dos Esquadrones, sus guarniciones, mangas, y artilleria, segun el gran numero de soldados (que passauan 2000. infantes en dichas diez còpañias, y la de los Auentureros) para que desde allà fuesen marchando en troços al puesto señalado.

Eran las còpañias las siguiètes. La de los Plateros, de los Sastres. Zapateros. Carpinteros. Passamaneros. Calceteros Libreros y Vidrieros. Esteuàs y Chapineros. Velluteros. Veleros. Escudilleros y Dagueros. Y sus Capitanes don Andres Blañibera, don Tomas Fòtanet, Rafael Ceruera, don Juà Mary Mon, dõ Guerao Alemany, don Alexo de Sèmanat, dõ Iusepe Terre, Magin Magarola, don Ioseph Amat, Bonauètura Broza y de Bosch. Y à mas de los dichos Capitanes, en la còpañia de los Auentureros iuan con sus picas en la retaguardia Lorenzo Ronis, Iacinto Sala, Hieronimo Nouell, Diègo Bisbe y Vidal, Capitanes de otras còpañias de las dichas treinta y nueve, siendo Capitan de dicha còpañia don Antonio Caçador y Bolea, Alferez Iusepe Damians, y Sargento Iayme de Nauel, à quien ayudaua Iusepe Gali, todos muy diestros en tales exercicios. Fue de grande regozijo à toda la Ciudad esta còpañia, yendo en la primera hilera della don Francisco Vallgornera, Geronimo de Nauel, Francisco de Malgar, el Licenciado Iuan Mercer, y don Iusepe Sèmanat, cabos de esquadra de buè numero de estudiantes, muchos dellos caualleros, que sin mudar habito, leuantadas las sotanas con sus espadines, eran vnos arcabuzeros, y otros mosqueteros muy diestros, yendo en lo restante de la còpañia muchos otros caualleros con arcabuzes y picas, con grande aplauso de todos, ponderando el buen exemplo que dauan à toda la Ciudad con su obediencia, destreza y disciplina.

Repartidas pues las mangas, señaladas las guarniciones, y troços de los esquadrones, mandaron partir primero à los vnos, y luego à otros, salieron por la puerta de san Daniel seis vanderas con dos picas de artilleria de vanguardia con su tren. Iuan en seis mangas (sin las guarniciones) las dos dellas de mosqueteros, y las otras de arcabuzeros, y las picas en quatro troços. Por la puerta del mar se mandaron salir cinco vanderas, y entre ellas la de los Auentureros, con otras tantas mangas, guarniciones, y troços del esquadron, y llegando vna de las mangas, en que iuan muchos auentureros, y los estudiantes delante nuestra Señora de Monserrate, à mas de la salud deuida à tan gran Señora, hizieron otra al señor Obispo que acertò à hallarse alli en su coche quando passauan, que fue muy de ver la breuedad y destreza con que dieron ambas car-

A 2

gas:

gas. Salieron tambien por dicha puerta del mar otras dos piezas de artilleria con su tren. Eran no poco de ver dichas quatro piezas de artilleria conuidas cada vna de seis mulas, y junto à ellas los artilleros, y sus ayudantes, y los soldados de escolta, que todo hazia vna notable vista, representando las veras de la guerra à la inmensa multitud que lo miraba.

Mas en tanto que iban saliendo, es bien referir en suma lo que passaua en el campo (puesto señalado para plantar, y pelear los esquadrones) muro, y Baluartes vezinos dichos de Levante y Medio dia. La multitud de la gente que concurrió, no se puede encarecer: diran algo della los que desde la orilla del mar y muelle mirauan como en aparador la inmensidad de la gente, y coches que coronaua dicho muro y su terraplano levantado, y dichos Baluartes vezinos, donde auia muchísimas damas y caualleros: y estos podran dezir tambien algo de la infinita multitud que baxo en la campaña y muelle se descubria por todas partes, à mas de la innumerable gente que se veía sobre las Iglesias, campanarios, torres, y otros edificios levantados, que todo causaua no poca suspension, acompañada de ver vn grueso nauio q̄ estaua ancorado fuera del muelle mirando desde el mucha gente tanta multitud bizarra, autorizada con vn graue y artificioso tablado, en que asistían los señores Confellesses y Consejo de guerra de la Ciudad, con la decencia y autoridad acostumbrada.

Poco antes de comenzar à llegar al palenque las mangas primeras del esquadron que salia por dicha puerta de san Daniel, q̄ se auia de plantar de la parte del Baluarte de Levante, acontecio vn accidente, bien que de poco momento, despues de notable peligro; y fue, salir de entre la multitud vn perro, que comenzó los muchachos à apedrear, y fue tal la lluvia de las piedras, que enfada dos los que las arrojauan de la vna parte, con los que las despedían de la otra, se comenzaron à tirar vnos a otros, con notable peligro de vn desfinar la ultima forma acudiendo al remedio las personas mas graues q̄ por allà se hallauan, y comenzando à llegar las dichas mangas, se foflegò todo, y vna nuuecita templando el rigor del Sol, dio no poco aliuio à los que andauan por la campaña, corriendo vn blando Leueche, auiendo sido los dias precedentes, y los siguientes lluviosos, que causò harta admiracion à todos la atencion que los elementos parece que tuuieron à no embaraçar la fiesta.

Llegaron pues à las tres de la tarde las dichas mangas, guarniciones

ciones, troços y artilleria al dicho lugar señalado, auiendo llegado poco antes las que salian por la puerta del mar passando por el dicho puente del arroyo con el mejor orden y concierto q̃ jamas se vio, y plantandose ambos esquadrones en los lugares señalados (siendo cada vno de mas de 1000. hombres) quedaró en esta forma.

Caló junto al muro vezino à dicho Baluarte de Levante auia vna grande manga de mosqueteros que salia mas que las siguientes: à su lado (saliendo algo menos y en competente distancia) auia otra gruesa manga de arcabuzeros, y despues otra, y al lado della los arcabuzeros de la guarnicion de las picas, y à su lado el esquadro, y junto à ella otra su guarnicion de arcabuzeros con otras tantas mangas, que llegaua la vltima à pocos passos de la orilla del mar, correspondiendo en su forma à las de la otra parte del mismo esquadron.

De la otra parte de àzia el arroyo, en la misma conformidad se plantó el otro esquadro, q̃ salio por la puerta de la mar, opuesto al dicho, distando las mangas de los extremos de vn esquadron a otro, cosa de 60. passos andantes y al igual de las dichas mangas, en frente del esquadron estauan las piezas de artilleria de ambos esquadrones. Dispuesto todo asì, y auiendo el Teniente Coronel dado los ordenes cōuenientes, y recogidos en sus puestos muchos caualleros, que en sus caualllos auia dado bueltas por la cāpaña mirando la buena disposicion de los esquadrones, y admirando la bizarría, y obediencia de los soldados, se mandaron disparar las piezas de artilleria con general alboroto de los presentes, representandoles la verdad del principio de vna batalla. Salio al punto à escaramuçar la manga de mosqueteros mas vezina à dicho muro con otra que le correspondia de la otra parte, guiada por sus Capitanes y Sargentos, y asì mismo salio la manga mas vezina al mar à escaramuçar con la que de la otra parte le estaua opuesta. Dadas sus cargas cō notable concierto, y alegria de los circūstātes naturales y forasteros (que en ciudad tan populosa, y escale de tantas Prouincias son de ordinario muchos) y bueltas à sus puestos, salieron otras dos mangas del esquadron de la parte del arroyo, y en su oposicion salieron de la otra parte otras dos mangas, y dadas sus cargas con gran destreza (admirando à muchos placicos soldados que lo mirauā) se boluieron à sus puestos, y al instāte salieron à escaramuçar las dos mās del dicho esquadron de la parte de dicho arroyo, que estauan junto à las guarniciones, saliendo al mismo tiempo las otras dos del esquadron de la parte del Baluarte de Levante

uante que les correspondian; siendo muy de ver la destreza cõ que escaramuçaron, y la bizarría con que el dicho Tiniète de Coronel, y los Sargentos mayores, y sus Ayudantes corrian con sus cauallos devna parte à otra tan airofos, y galanes, y la multitud de galas y bizarros vestidos, que boluián Primavera la campaña, y adornan uan los airofos talles de Capitanes y soldados.

Diose al punto orden à los artilleros que boluiessen à disparar la artilleria, y executose al momento, siguiendose al instante al levantar vn pañuelo vna carga general, tambien dada, que no hallauã los mas plasticos soldados viejos que lo mirauan palabras con que celebrarla. Boluieron luego à escaramuçar las mangas ya dichas en la misma forma que antes, y despues se mandò dar otra carga general no menos concertada que la primera, y luego mouieron los dos esquadrones caladas las picas vno contra otro algunos passos, haziendo ademanes de pelear, y al instante se ordenò, que todas las mangas correspondientes saliesfen juntas à escaramuçar vnas con otras, que durò muy buen rato, excediendo esta vista à todo quãto se auia hecho, admirando la multitud de arcabuzazos y mosquetazos que en el rato que durò esta escaramuça se dispararon, bolniendo à cargar los arcabuzeros y mosqueteros en vn instante, retratado tan al vino el rigor de vna batalla, que absolutamente no discrepaua de la verdad della lo que se estaua haziendo, mas de que no se disparaua combala. Llegò al fin orden de boluerse todos à sus puestos, que no fue poco de marauillar la puntualidad con q todos obedcieron; si se considera la gana y feruor con que escaramuçauan, deseando durasse el marcial exercicio muchas horas con infatigable afecto, y nada embaraçados del rigor de la arena que pisauan.

Viendo pues que el Sol (aunque de mala gana, por cessar tan bella vista, bien que corrido del copioso centellear de tanto disparar en emulacion de sus rayos) se retiraua al Ocaso, mandaronse deshar dichos esquadrones, y retirar la artilleria, segun el rigor de las militares leyes, y boluendo à la Ciudad por la puerta del mar, disparando siempre, llegaron à la plaça de la Casa de las armas, y recogiendo cada vno à su vandera, fueron à dexalla en casa de su Alférez.

Pero no se puede passar en silencio la gala de la compaña de los Auentureros, que haziendo vna grande ala junto à la Lonja, dio vna bella carga, q con sonoros ecos celebraron (à mas de la multitud que les atendia) los grandiosos edificios de la Lonja, casa del

Gene-

General, y de las Armas, que estan vezinas, y dando buelta por la marina, en gracia de las damas (que en sus coches la passeauan) por la plaça de S. Francisco, y Calle ancha, y del Regomir, se boluieron al dicho Palau de la Condesa. Y por colmado fin de tan regozijado dia, el dicho Teniente Coronel don Antonio de Oms, correspondiendo à su generosa sangre y proceder bizarro, dio vn grandioso banquete en casa de la Leona à los Capitanes y Caualleros que tã bizarramente auian cumplido con sus obligaciones en los referidos actos marciales; y por remate de todo, llamaron los Comediantes, cuyo autor Pedro de Rosa, les representò la celebrada Comedia de, *Donde ay agravios no ay zelos*.

Viendose en vn mismo dia (siendo Domingo) tanto acto deuoto y Christiano, como todos los dias de fiesta acostumbra abundar en Ciudad tan Christiana, tanto estrepito y bizzarria marcial; y finalmente tanto jubilo, y honesto entretenimiento, en tan conforme y numerosa nobleza como adorna esta Ciudad, à quien Dios prospere, y conceda felice suceso (semejante al passado) en la fiesta militar, que mezclando lo marcial de infanteria y caualleria por tierra, con lo gallardo de la desembarcacion y assalto, o interpresa de vn fuerte (que artificiosamente se labrarà junto à la orilla del mar, y dicho arroyo, y otros tales entretenimientos) se va disponiendo para el alegre dia de san Iuan, que con el fauor de Dios pienso tã bien referir, si el Lector censurare piadoso lo grossero de mi estilo, en cambio de lo substancial agradable desta relacion. Vale.

Con licencia, en Barcelona, por Gabriel Nogues
en la calle de S. Domingo, año 1638.

Siguense

4. Novas certas de Alemania, Italia, y Piamont, y historia verdadera nouament sucedida, de vn ministre heretge de la ciutat de Geneua, al qual lo diable sel ne portà en cos, y anima, per auer comprats los pecats de vn mercader catolich desde poch mort en dita ciutat de Geneua.

F. Bm. 70. 814
329-

NOVAS
CERTAS DE
ALEMANIA,
ITALIA, Y PIAMONT.

Y
HISTORIA VERDADERA
NOVAMENT SV CEDIDA, DE
vn Ministre Heretge de la ciutat de Geneua, al
qual lo Diable sel ne portà en cos, y anima, per
auer comprats los pecats de vn Mercader
Catolich desde poch mort en dita
ciutat de Geneua.

Estampat en Paris ab privilegi de sa Magestat. Y ara no-
uament en Barcelona, per Pere Lacaualleria.
Any M. DC. XXXXII

330

IESVS, MARIA.

Enim nouas certas, que lo exercit Francès governat per lo senyor Duch de Lōga-vila ha presas las vilas de Tortona, y Seraualla dins lo Milanès; y que lo senyor Princep Maurici ha remès entre las mās de la senyora Duquesa de Saboya totas las plassas que tenia, y es anat a visitar sa

Altesa Real a Cosny, de ahont parti encontinent per anar a Nissa ab la Princesa sa muller, quel esperaua a Sospel.

Las questions de sa Santetat ab lo Duch de Parma, se ajustaràn molt prest, si ja no estàn ajustadas per medi del Rey de França nostre senyor. Lo senyor de Lyone parti de Roma als vint y set del mes passat, per anar a proposar a aquèst Princep los modos mes suaus per acabar aquesta pau: y sa Santetat en lo mateix temps auia de embiar també vn Legat a Viterbo, per clourer lo tracte, baix las condicions que serian trobadas millors.

Dels 16. del mes passat se escriu de Bremen en Alemanyia, que lo General Torstenfon, despres de esser reforcat de algunas tropas nouas, que li eren arribadas de Suecia, prengué sa marcha montant vora lo riu de Oder del costat de Polonia, enuers lo camp dels Imperials, que estaua dauant Gloslogavv, que tenian sitiāt, que al punt alçaren lo siti, ys retiraren ab gran confusio enuers Breslavy, ahont los persegui lo General Torstenfon; ha derrotada sa retraguàrdia, composta de vuyt Regiments de caualleria, que fan numero de mes de tres mil caualls. Esta noua se confirmada per vna letra escrita de Nuremberg, als 18. del

A 2

març

mateix mes, abont se ajosta, que lo General Comandant Sueco, que encara se sitiada la vila de Halland, cada dia que lo Baró du Four Imperial aua ombat vn Oficial ab cos y cinquanta caualls per reconeixerlo, anà dauant de ell, lo prengué, y setanta caualls dels seus autors morts lo demes.

Los Castellans han retirat de Vila-nova de Ast en Piamont totas las municions de guerra, y de boca, despres de auer minada la plaça, de ahont lo General no tenia Palauzin es ja fortit, y sen es anat en la vila de Ast; demanera, que nos aguarda, que la hora de veurer jugar las minas que han fetas per ruinar esta plaça, y no saben com poder retirar sa artilleria, perque tot lo pais es contra ells, y que no tenen caualleria prop per esconarla.

Tambe es cert, que los Castellans fan treballar a las minas per ruinar Verruò en Piamont, de ahont han ja començat a for traure, y conduir las municions de guerra, y los viueres, per lo Pò a Pont de Esturta, no podent conseruar mes estas plaças per falta de gent per guardarlas.

Las marauellas de Deu son tan grans, y admirables, queels homens no poden còpendre; però, sa divina Magestat nos amotra cada dia los diuins efectes de sa prouidencia, y lo poder quete donat a la santa Mãre Iglesia Catolica, Apostolica, y Romana sa Esposa; la qual ha lauada, y embellida ab son precios sancle, ab lo poder dels SS. Sacraments per eficacia, que aquell que essent verdader Christià, y Catholich, se unís de aquells ab vn cor contrit, y pènedic, alcança lo Paradis: Com se pot veurer ab vn mercader bon Catolich, poch despres mort, en la vila de Geneua. Lo qual trobantse molt mal, recorregué als SS. Sacraments de la Iglesia: la Mãre, demanant vn Sacerdote per confessarse, en loch del qual son hostie li anà a buscar vn dels quatre Ministres que predicauan en Francès, dins la Iglesia de sanc Pere, sacrilegament usurpada per estos malamenturats herectichs Hugonans. Lo qual Ministre es sent

331

fet arribar prop del malalt, lo salutà y li demanà de ben el-
 l; lo qual li respongué: Que estaua molt mal puix Deu
 o volia, y la Verge sa Mare, per ço tinch gran desig de con-
 fessar-me, y combregar, aguardant després de això la mi-
 sericordia de Deu mon Creador, y Redemptor. Respongué
 lo Ministre, que no se atia de parlar de tals coses dins dita
 Vila, vist que lo exercici de la Religio Romana es absolu-
 tament prohibit, y cregués, que es abús creure, que vn home
 mes gran pecador que ell, li pugà perdonar sos pecats con-
 fessant loshi; que las bonas obras no aprofitan cosa, y que
 lo home sols per la fe es salvat, a rebutantli moltes paraü-
 las profanas contra la santa Mare Iglesia, la Verge, y la in-
 vocacio dels Sants, paraulas q' fan lerissar los cabells. Lo
 malalt ohint tantas insolencias, y paraulas profanas, li di-
 gué: Apartat de mi Ministre del Diable, pensas tu perdre
 ma anima, y portarla al infern ab la tua? nou faras, que
 mon Deu nou permetrà mijansant sa gracia, y per la inter-
 cessio de la santissima Verge Mare sua, la qual prego de tot
 mon cor, de li concedir per mi. Lo Ministre vent quant
 ferma ferencia li digué: (com de burla) puix que creych
 que vn home pou pendre sobre la conciencia los pecats
 de vn altre, y tenir prou hazienda, la qual no volem
 portar en altre mon, si volem donarme dos mil lliures;
 jo preneh sobre ma anima tots los pecats que poden
 aver comesos desde vstra ultima confessio, lo qual li pro-
 mette de donar lo malalt, ab que signà la promesa sobre son
 testament; ço que signà lo Ministre; y jurà prenia de bona
 gana sobre sa conciencia tots los pecats dedit malalt: la se-
 guent nit lo Mercader passà desta vida en altra; y rendí sa
 anima a Deu, atenc tinguda verdadera confiticio, y pesar de
 sos pecats. Lo endemà al matí lo Ministre demanà lo diner
 a el promes per lo difunt, lo qual li fench desliurat per dos
 Burgesos de dita Vila, los quals estavian encarregats dels di-
 ners de dit difunt, per restituirlos en las mans de la viu-
 da: Tenint lo diner lo Ministre, alguns dies després combi-
 dà

177
 dà tots los altres Ministres predicants, que ab tots son dosse
 en dita Vila, pregantlos de venir per alegrarse ab ell en vn
 sumptuos conuit que feya a gastos del diner del difunt Pa-
 pista: Los sobre dits Ministres estant junts al festi, y essent
 als postres, despres de auer ditas durant lo dinar moltes pa-
 raulas difamatorias contra la Religio Catolica, lo Diable
 arribà transformat en forma humana, hauent picat a la
 porta, montà dins la sala ahont estauan estos Satanistas
 ab sas famillas; despres de auerlos saludats: se encami-
 nà al Ministre Samuel (que era qui hauia pres lo diner,
 dientli estas paraulas: *No sou vos, qui hanen pres sobre vo-
 stra anima tots los pecats de aqueix Mercader Catolich, que
 mori estos dias passats?* Lo Ministre li respon: *Que si, y*
que ell ne voldria trobar molts de la mateixa manera. Lo
 Diable li tornà dir: *Tu ets meu, que lo Mercader se es saluat,*
y tu ab son diner te has comprat lo infern, y seras damnat pe-
ra sempre. Dient aço, feu vn tant gran, y terrible esclafit de
 llamp, que sen portà lo Diable; y lo Ministre sense auerne
 sabudas altrás nouas desde llauors. Oliuer Longue-ferre
 suplicà atots los Catolichs de pregar a Deu, y creure que la
 Heretigia may es estada mes abatuda que en la era present,
 que pareix a vna canya agitada per lo vent, variant tantost
 deçà, tantost dellà, no sabent ahont hajan de parar, vent que
 los mes fermes de sa Secta ho està molt poch, hauent vist la
 execucio fatal en Autun de quatre de sos millors, y mes arre-
 uits Sectaris, per auer rompuda la santa Hostia al lloch de
 Couches Bisbat de Autun, dels quals tres son estats conuer-
 tits miraculosamēt a nostra santa Religio per Mōsenyor lo
 Bisbe de Autun; lo altre com a temerari soldat de Lucifer,
 ha volgut tenir ferm al cap de vna corda, eternisant son nom
 de Bouguereau en perpetua memoria; y per fer saber estas
 bonas nouas a sos germans predicans a Geneua. Pere de
 Langres son cunyat mestre de fer arcabussos, auent venut
 tot lo que tenia dins Autun, parti Dilluns a 16. Juny 1642.
 alas dos apres mitja nit, deixant dit lloch, y tement de tro-
 bar

barse en lo mateix q̃ Bouguereau son cunyat : al qual espe-
ra fer çaptonisar dins Geneua , com a martyr de la Secta.

33

Lo quels espantà encara molt, es la fugida vergonçosa
de mes de trenta Ministres juntats als llochs de Couches, y
de Busy, en lo Bisbat de Chalon ; los quals Ministres son
estats conuençuts per alguns Reuerents Pares Capuchins,
predicant la controuersia en dits llochs.

Tenim lletres de Braga en Portugal de 26. del passat ;
que 18. galions de Lisbona han presas 22. naus de Lubeq, y
Hamburg, portant municions de guerra a Espanya, y àque-
llas aportadas a Lisbona.

FINIS.

